

המשרד לקליטת העלייה

תכנית
לקליטת עולי אתיופיה

גל ב'

אפריל 1991

תכנית לקליטת עולי אתיופיה

גל ב'

רחל גינדין
נורית אלפסי

מדינת ישראל

המשרד לקליטת העליה

האגף לשרותי הקליטה

ז' באייר התשנ"א
21 באפריל 1991

לכבוד
הרב יצחק פריץ
שר הקליטה

כבוד השר

חיסולה של גולת אתיופיה, המוזרה והמיוחדת מכל גלויות ישראל, וקליטת בניה בתוכנו, היוו אתגר שאנחה וחרדה שימשו בו בערבוביה. עתה בראשיתו של גל ב' הבא להשלים את המלאכה, נעלמו רבים מהנעלמים ונפתרו רבות מהתהיות. ניתן לומר בסיפוק שאנו יודעים את אשר לפנינו.

כעשרים אלף הנפשות שבחלקן כבר עמנו וברובן עתידות להגיע במהרה, יעמדו מול מציאות, שלבד מהיותה שונה ובלתי מזכרת, היא עמוסה קשיים נוכח המטלות המונחות על כתפי המדינה והנילוות לאתגר קליטת עולי בריה"מ: זיור, תעסוקה, שילוב חברתי וכו'. חסד נעשה עמנו ועם עולי תפוצה זו שהיינו פנויים לעסוק בקליטת הגל הראשון בכל כובד הראש ותשומת הלב תוך הסקת מסקנות, הפקת לקחים ונסיונות מתמידים להטיב ולשפר.

בתכנית המוגשת בזה משתלבים מאפייני יכולת הקליטה העכשווית, ועובדת קיום קהילה קולטת של יוצאי אתיופיה שכבר עשתה מספר צעדים בתהליך השתלבותה בחברה הישראלית. אל אלו מצטרפים לקחי נסיון העבר בקליטת בני העדה. בקורטוב של גאווה, אציין שצוות התכנון זהה כמעט לצוות מתכנני קליטת עולי אתיופיה 1985, ואעפ"כ קיים שוני רב בין שתי התוכניות ותפיסות חדשות באות לידי ביטוי ברוב תחומי הקליטה: השתלבות מזרזת בדיוור קבע, אולפן מותאם לנתוני העולים וצרכיהם, דגש על הכשרה פנים מפעלית תוך קיצור מסלולי ההשתלבות התעסוקתית, ושיפור תפיסה תכליתית בתחום חינוך בני הנוער ודוגמאות רבות נוספות.

אסיים בתודה לעושים במלאכה, גבי דחל גינדין מנהלת מחלקת התכנון של משרדנו אשר דיכזה את עבודת התכנון ונורית אלפסי. וכן לכל אותם שסייעו, עובדי אגף שירותי הקליטה, צוות אמ"ן, מר חנוך צמיר - ראש מינהל הסטודנטים, מר מיכה פלדמן וצוותו בסוכנות היהודית, גבי טוקה ילין-מור ממשרד הרווחה ועוד רבים וטובים יבואו על הברכה.

ב ב ד כ ה

עוזי גדור
מנהל א.ש.ק.

קליטת עולי אתיופיה - תכנית גל ב'

תוכן העניינים

עמוד

3	<u>עיקרי הדברים</u>
	<u>1. מבוא</u>
11	1.1 רקע
11	1.2 מרכז הקליטה כשלב בלתי יעיל עבור העולים
12	1.3 עולי גל א' בהשוואה לגל ב'
13	1.4 מצב החברה הישראלית כחברה קולטת
	<u>2. האוכלוסיה</u>
14	2.1 היקף האוכלוסיה
14	2.2 אוכלוסיית המדגם
16	2.3 אוכלוסיית העולים הצפויה
	<u>3. תכנית הקליטה</u>
18	3.1 מרכז הקליטה
19	3.2 סל הקליטה
20	3.3 דיור
28	3.4 הקליטה בקהילה המקומית
31	3.5 אולפן
32	3.6 תעסוקה
36	3.7 חינוך
46	3.8 קליטה חברתית

4. אוכלוסיות ייחודיות

50	4.1	פרוייקט הצעירים
53	4.2	קשישים
54	4.3	משפחות בסיכון גבוה
55	4.4	בודדים

נספחים

נספח מס' 1 - סל הקליטה לעולי אתיופיה

נספח מס' 2 - מפת פיזור מומלצת של דיון ציבורי עבור עולי אתיופיה

עיקרי הדברים

א. רקע

הרקע להכנת תכנית לקליטת עולי אתיופיה שלב ב' נעוץ בחידוש העליה בהיקפים משמעותיים, תוך פרק זמן קצר יחסית.

המדובר בכ-20,000 עולים במהלך שנה עד שנה וחצי.

התכנית מתבססת על לקחים שהופקו מנסיון מצטבר בקליטת העדה, ומתייחסת להבדלים בין שני גלי העליה ולשוני במצב החברה הקולטת.

ב. האוכלוסיה

בניגוד לגל העליה הקודם מאתיופיה מתאפיין הגל הנוכחי בעליה מבוקרת והדרגתית של משפחות שלמות השוהות עד למועד עלייתן במחנה מעבר מסודר באדיס-אבבה.

האוכלוסיה הצפויה מורכבת מכ-3,850 משפחות וכ-1,100 בודדים. מקרב המשפחות כ-25% (960 משפחות) יהיו חד הוריות. לאחר איחוד המשפחות צפויות להיות 770 משפחות חד הוריות.

האוכלוסיה מתאפיינת במשפחות גדולות יחסית: מרבית המשפחות (41%) יהיו בנות 3-5 נפשות ושיעור דומה (39%) יהיו בנות 6 נפשות ויותר.

גל העליה מתבסס על אוכלוסיה צעירה באופן מובהק: כ-60% יהיו ילדים עד גיל 18 וכ-14.5% נוספים - צעירים בגילאי 19-34. שיעור הקשישים כ-5%.

ג. עקרונות מנחים

תוכנית הקליטה נבנתה על בסיס 3 קווים מנחים שהותוו כמענה ללקחים המופקים ולתנאי הקליטה החדשים השוררים כיום:

- רצף בתהליך הקליטה.
- מיעוט שלבי מעבר זמניים.
- יישום היתרונות שבמרכז הקליטה בתנאי דיוור קבע.

על-פי מתכונת זו יופנו משפחות העולים אל דיוור הקבע סמוך ככל האפשר למועד הגעתן ובו יקבלו במהלך השנה הראשונה, באמצעות סל הקליטה, אולפן, הדרכה וליזוי, דמי כלכלה ומימון השרותים הניתנים במסגרת מרכז הקליטה.

במהלך השנה הראשונה ישתלבו העולים בהדרגה בתחומי החיים השונים ובקהילה, ועם סיומה יחלו לשאת בנטל ההוצאות למחייתם ושאר הצרכים כמקובל לגבי יתר האוכלוסיה בדיוור הקבע.

מרכזי הקליטה יחדלו להוות שלב מובנה בתהליך הקליטה וישמשו כמסגרת מעבר ארעית בלבד, לעולים הממתנים לאיחוד משפחות או להכשרת דירת הקבע שלהם.

ד. מרכיבי תכנית הקליטה

1. סל הקליטה

סל הקליטה לעולי אתיופיה מותאם לצרכים הייחודיים של אוכלוסיה זו, באמצעות תגבור במספר נושאים:

- ביגוד וכלי מיטה
- ציוד ביתי
- חינוך לילדים (מועדוניות)

2. דיור

הפניית עולי אתיופיה לדיור קבע תיעשה עפ"י עקרונות הפריסה שנקבעו לעולי גל א'. השינויים במפת הפריסה נובעים משיקולי הפיזור הנוכחי של העדה ומשינויים המתחוללים במפת ההתיישבות בישראל עקב גל העליה מבריה"מ.

היקף פתרונות הדיור הנדרשים מסתכם בכ-5,770 דירות (כולל כ-900 משפחות ותיקים במרכזי קליטה). מדביתן יושגו באמצעות דיור ציבורי - כ-4,700 יחידות דיור לפי הפריסה הבאה:

מס' סד'	אזור	מספר משפחות עולי אתיופיה בדיור קבע	תוספת מומלצת
1	צפון	800	600
2	חיפה	346	1,000
3	ת"א והמרכז	1,459	1,450
4	ירושלים	579	750
5	נגב	432	900
סה"כ		3,616	4,700

כ-1000 פתרונות דיור נוספים יתבססו על רכישה עצמית באמצעות סיוע מועדף, שמחציתו תנתן כמשכנתא.

לכוון מומלץ זה יתוונות הן מנקודת ראות ציבורית והן מבחינת השלכותיו החיוביות על מפת הפיזור של העדה, ויש לקיימו גם לאוכלוסיה הותיקה.

3. הקליטה בקהילה המקומית

מיד עם הגעת המשפחות אל ישוביהן, תוצמד לכל משפחה סומכת/חונכת למשך 2-3 שבועות ראשונים. בהמשך, יורחב באופן הדרגתי מספר המשפחות לכל סומכת.

לצורך ההדרכה והליווי יגוייסו כוחות מתאימים מקרב העדה אשר ישתלבו בשלוש רמות של טיפול:

- סומכות/חונכות, שתהיינה נשים בעלות משפחה, תקבלנה הכשרה קצרה לתפקידן ותתמקדנה בנושאי הבית, המשפחה וליווי ראשוני לקבלת שרותים קהילתיים.

- בוגרות עליית הנוער, שתעבורנה הכשרה ראשונית ממושכת יותר ותשתלבנה כמנחות ומלוות באספקטים קהילתיים רחבים יותר (כוון שיאפשר להן להשתלב בעתיד בעבודה קהילתית עם הציבור הרחב).

- מדריכים, מתורגמנים ופעילים קהילתיים שילוו את הגורמים הממסדיים המטפלים בבני העדה.

מידת האינטנסיביות של הליווי ותכנית הדרכה פרטנית לכל משפחה תגובש בשיתוף עובדת סוציאלית או איש מקצועי אחר אשר ינחה ויתדרך את הצוותים המטפלים.

מומלץ כי תכנית הליווי וההדרכה תופעל במסגרת שרותי הרווחה בישוב, באחריות הרשות המקומית, באופן שיבטיח רציפות הטיפול גם מעבר לשנה הראשונה.

4. אולפן

הערכת הישגי האולפן לגבי העדה מצביעה על פרפורציה בלתי מספקת בין המושקע והמוקנה. מרבית העולים אינם בנויים ללימודים תיאורטיים מרוכזים בכיתות ומכיוון שרובם אינם יודעים קרוא וכתוב בשפת-אם, הצלחתם ברכישת מיומנויות הקריאה והכתיבה בעברית היא חלקית ביותר.

על בסיס לקחי העבר, מומלץ לנקוט במספר צעדים:

- קיצור משך האולפן משנה ל-8 חודשים, כאשר החודשיים הראשונים מוקדשים בעיקר להסתגלות לכללי התפקוד וההתנהגות בכיתה.

- שימוש בשפה האמהרית ללימוד נושאים שונים ולהקניית כלים להתמצאות בסביבה החדשה.

- שימת דגש בעיקר על השפה המדוברת, כיעד הניתן להשגה.

5. תעסוקה

בתכנית המוצעת, שיעדיה קיצור תקופת הארעיות וצמצום שלבי הקליטה, המגמה העיקרית תהיה הקניית מושגים בסיסיים מעולם העבודה בתקופת האולפן והקדמת היציאה לעבודה.

עם סיום תקופת האולפן ימוּיָנו העולים לשלוש קבוצות, שעבורן יתקיימו שלושה מסלולים נפרדים:

- קורסים מקצועיים

לאוכלוסייה החזקה במיוחד - המגלה כושר לימודי יוצא מן הכלל ונתונים אישיים מתאימים.

המסלול יכלול תכנית מכינה שתתמקד בהעשרה לשונית בתחומי הטכנולוגיה והכנה לקורסים המיועדים ובהמשך - השתלבות בקורסים רגילים, תוך זכאות לתגבור לימודי במהלך הקורס.

- הכשרה פנים מפעלית

מסלול שיופעל בשלבים בני $2/2$ שנה, וימשך עד שנה וחצי.

עולים מתאימים יופנו בקבוצות למקומות עבודה גדולים יחסית, שיבטיחו קליטת העולים לאחר תקופת השתתפות במימון משכורתם, ויאפשרו מסלולי קידום.

- השמה בתעסוקה

מסלול המיועד לאוכלוסייה שנושר הלימוד שלה ירוד והסתגלותה איטית וקשה.

ראוי להדגיש את הצורך בליווי והכוונה מצד הגורמים המלווים בכל מסלולי הקליטה בתעסוקה. היום ברור שתהליך קליטתם של עולים אלה במקומות העבודה רצוף בקשיים ובמשכרים, הן מצד העולה והן מצד המעסיק, ומעקב מצד הגורמים המטפלים יאפשר איתור תקלות, קשיים וחוסר הבנה סמוך למועד התרחשותם, יסייע לפתרונם ויהווה תנאי הכרחי להצלחת הקליטה בתעסוקה. תנאי זה חריף במיוחד לאור העובדה שתוכנית קליטה זו ממליצה לשלב את העולים בעבודה בשלב מוקדם יחסית, ולאור החזרות הקשה על מקומות העבודה.

6. חינוך

מערכת החינוך הישובית

הקליטה במערכת החינוך הישובית תהווה מסלול עיקרי עבור רוב ילדי העולים מאתיופיה.

על מסלול זה להתחיל בסמוך עד כמה שניתן למועד ההגעה של הילדים לישוב, למעט בשלבי ביניים (כיתות קלט מופרדות), לאפשר קליטה מהירה במסגרות הרגילות ורצף חינוכי מגיל הגן עד סיום התיכון. תפקידו לתרום לתהליך ההשתרשות של הילדים והמשפחה בישובים והשכונה.

לפיכך יכלול המסלול מספר מרכיבים:

א) יצירת תנאים שיאפשרו קליטה מהירה וטובה במערכת החינוך ויענו על מערך הצרכים הייחודיים של אוכלוסייה זו:

- יצירת מסגרות ליווי ותמיכה לתלמידים.
- שימוש בשפת האם על מנת להקנות ידע בתחומי הלימוד השונים.
- השתלמויות לצוותים העוסקים באוכלוסיית התלמידים הנדונה.
- פעולות חברתיות לציבור העולים והוותיקים שתכליתן למתן את המפגש וליצור אקלים חברתי נוח לשיתוף פעולה.
- הערכות מתאימה מצד בתי"ס התיכוניים בקהילה שתאפשר קליטת מתבגרים מקרב העדה ובעיקר כאלה אשר יסיימו בה את שלבי הלימוד הקודמים.

ב) הבטחת פתרון חינוכי הולם עבור הילד אשר יונחה ע"י העקרונות הבאים:

- עיקרון העדפת המוסד המקומי שרמתו הלימודית מתאימה לנתוני התלמיד.
- יחסי אוכלוסיות (קולטת ונקלטת) שיאפשרו השתלבות יעילה בשיעור מומלץ של עד 1:3 ורצוי פחות מהך.
- שמירת הרצף החברתי בין ביה"ס ושכונת המגורים.

ג) שילוב ההורים בתהליך חינוך הילדים:

- מפגשי הורים-מחנכים באופן רצוף ובתכיפות רבה.
- תוכנית העשרה וחוגים להורים.

המסלול הפנימייתי

גם כיום, מומלץ להפנות את העולים בגילאי חטיבת הביניים ובעיקר גילאי החטיבה העליונה אל המסלול הפנימייתי של עליית הנוער.

עבור אוכלוסיית התלמידים במסגרות אלה יש לבנות מסלול לימודי וטיפולי שיאפשר להם עם תום לימודיהם, להמשיך ולהשתלב באופן הולם במערכות החיים השונות.

מבחינה לימודית - על המערכת להביא את התלמידים להשגים לימודיים בעלי ביטוי פורמלי, תעודת בגרות או תעודה מקצועית מוכרת.

כדי ליצור רצף טיפולי, יש להפעיל צוות משותף של המשרד לקליטה העליה ועליית הנוער.

ככל שתהליך הקליטה של עולי אתיופיה מתבסס והולך יש לבחון את הפניית הצעירים לחינוך פנימייתי באורח סלקטיבי יותר ואין לראות במסלול זה פתרון יחיד עבור כלל העדה. לפיכך, על המערכת המקומית להיערך לקליטת תלמידים יוצאי אתיופיה ולספק את התנאים שיאפשרו לתלמידים אלה להשתלב בכיתות רגילות בבתי-ספר תיכוניים בישובי מגוריהם.

7. קליטה חברתית

קליטת העולים בחברה החדשה מחייבת פתיחות והסתגלות הדדית, הן מצד העולים והן מצד הנקלטים.

הטיפול בעולים יתמקד בשני כוונים, המזינים זה את זה:

- חזוק קבוצת המוצא כמסגרת תומכת לפרטים
- חזוק וביסוס הלימוד בתחומי החיים השונים בסביבה הקולטת

בקרב הציבור הקולט, יש לפעול במישור המקומי והארצי ליצירת אקלים חברתי סובלני ופתוח לקראת העולים, וליצור הזדמנויות למפגש ושיתוף פעולה.

ההדגשים המומלצים לקליטת עולי גל ב':

א. עפ"י התכנית המוצעת יתבצע המפגש בין העולים והקהילה בשלב הראשוני של הקליטה. ההצדקה לכך נובעת אף מהעובדה שהציבור הישראלי התוודע לעדה ומקבל אותה כקבוצה נוחה וחיובית. מאידך, מצב זה עלול לגרום להרתעת הציבור הקולט ולהחרפת תחושת ההלם והניכור של העולים. חשוב למקד מאמצים בריכוך המפגש הראשוני סמוך ובטרם להתרחשותו.

ב. מושג דגש מיוחד על שילוב בני העדה הותיקים בתהליך הקליטה במספר מישורים:

- הדרכת קרובים
- הפעלת בני העדה כמדצים, מדריכים ומלווים
- סומכות
- מורים לעברית

ג. צורך בהכשרת המשתלבים בפעילות ההסברה וההזרחה, ע"מ למנוע תופעות של פיתוח תלות מצד החדשים וחסות יתר מצד המטפלים הותיקים.

8. פרוייקט הצעירים

הפרוייקט מיועד לגילאי 18-28, רווקים ונשואים ללא ילדים, שהשכלתם עד 11 שנות לימוד.

יעדו: הרחבת הבסיס ההשכלתי והקניית מקצוע.

המסלול מיועד לכ-1,000 תלמידים ויופעל במסגרת פנימייתית בתקופה של עד 3 שנים.

ה. עלויות

ישום התכנית לקליטת גל ב' ימשך כחמש שנים ויסתכם בכ-מיליארד ושלוש מאות וארבעים מליון ש"ח (כ-610 מליון דולר):

מס' סד'	טעיף הוצאה	עלות הקליטה בשנה הראשונה בש"ח	עלות כוללת (עד ל-5 שנים) בש"ח
1	מרכז הקליטה	58,500,000	58,500,000
2	<u>סל הקליטה</u>		
	- מרכיבי הסל	106,233,000	106,233,000
	- מענק מכס	20,400,000	20,400,000
		<u>126,633,000</u>	<u>126,633,000</u>
	סה"כ		
3	<u>ביטוח רפואי</u>		
	- 3,850 משפחות, 1,550 ש"ח למשפחה	5,775,000	5,775,000
	- 1,100 יחידים, 1,000 ש"ח ליחיד	1,100,000	1,100,000
		<u>6,875,000</u>	<u>6,875,000</u>
	סה"כ		
4	<u>דיוור</u>		
	- דיוור ציבורי	699,380,000	342,265,000
	- טיוע לרכישת דירה -		
	- מענק - 75,000 ש"ח ליח"ד	75,000,000	75,000,000
	- משכנתא - 75,000 ש"ח ליח"ד	75,000,000	75,000,000
	- שיפוץ הדירות הציבוריות בתום שנת מגורים אחת	23,500,000	-
		<u>872,880,000</u>	<u>492,265,000</u>
	סה"כ		

מס' סד'	סעיף הוצאה	עלות הקליטה בשנה הראשונה באלפי ש"ח	עלות כוללת (עד ל-5 שנים) באלפי ש"ח
5	<u>קליטה בקהילה מקומית</u> - עלות הליווי וההדרכה - הכשרת כח-אדם מלווה	23,100,000 1,200,000 <u>24,300,000</u>	23,100,000 1,200,000 <u>24,300,000</u>
6	<u>תעסוקה *</u> - הכשרה פנים מפעלית - קורסים מקצועיים - ליווי ומעקב	50,400,000 4,050,000 900,000 <u>55,350,000</u>	- - - -
7	<u>חינוך</u> - חינוך במערכת הישובית - מסגרת פנימית בעליית הנוער	40,000,000 72,000,000 <u>112,000,000</u>	8,000,000 14,400,000 <u>22,400,000</u>
8	<u>קליטה חברתית</u> - פעולות במישור המקומי - פעולות ארציות	14,437,500 1,440,000 <u>15,877,500</u>	2,887,500 288,000 <u>3,175,500</u>
9	פרוייקט הצעירים	40,000,000	20,000,000
10	<u>קשישים</u> - קשישים הנקלטים במסגרת המשפחתית - קשישים סיעודיים	2,640,000 8,750,000 <u>11,390,000</u>	240,000 1,750,000 <u>1,990,000</u>
	סה"כ עלות הפרוייקט:	1,323,805,500	756,138,500

* כאפשרות, ידרשו תקציבים מעטים לתעסוקה כבר בשנה הראשונה לקליטה (לשלושת החודשים האחרונים של השנה, לאחר תום האולפן).

1. מבוא

1.1 רקע

התוכנית לקליטת גל העולים הצפוי מאתיופיה בתקופה הקרובה, מתבססת על הפקת לקחים מהנסיון שהצטבר בקליטת עולים אלה בשנים האחרונות ועל בחינה מחודשת של התפיסות המנחות לאור השוני בין שני גלי העליה, וההבדלים בתמונות המצב של החברה הישראלית בשתי התקופות. גם נתוני הפתיחה לתכנון היו שונים: בעת כתיבת התוכנית הקודמת, כבר שהו העולים במרכזי הקליטה ומצב זה היווה תכתיב להמשך הטיפול.

מסלול הקליטה שהופעל עבור עולי אתיופיה שהגיעו בגל הראשון הותאם במיוחד לנתוניו של קבוצת מוצא זו ולמצבם הקשה של העולים בעת ההגעה. מסלול זה כלל 3 שלבים: שלב הקליטה והמיון, שלב המעבר ודיור הקבע.

שלב הקליטה והמיון נמשך מספר שבועות ובא כמענה לצרכים שהתעוררו בקרב אוכלוסייה ששהתה תקופה ממושכת בנדודים ובמחנות פליטים. בפרק זמן זה נעשו אבחון וטיפול רפואי למניעת מחלות מדבקות וכן לימוד המרכיב המשפחתי כדי לאפשר איחוד משפחות.

שלב המעבר התבצע בעיקר במרכזי קליטה שיועדו לעולים אלה, אך גם בהוסטלים ובמתקני ארוח. במהלכו הופעלו תוכניות לימוד והדרכה שתכליתן היתה לגשר על המרחק התרבותי והחברתי הניכר בין העולים והחברה הישראלית ולהקל על הסתגלותם והשתלבותם בחברה החדשה. הצורך בתוכניות ייחודיות כאלו גרם להארכת משך השהות המוסכמת במרכז הקליטה מחצי שנה, כמקובל לגבי שאר העולים, לשנה.

המעבר לדיור קבע התנהל על פי עקרונות זכאותם של עולי אתיופיה לדיור ציבורי, סיוע מוגבר והארכת משך הזכאות בתחומים השונים מ-3 ל-5 שנים.

הנסיון שהצטבר בקליטת עולי אתיופיה בשנים האחרונות מלמד כי שלבים אלה יותר משתמכו בתהליך הקליטה סרבלוהו ופגעו בו. הפעלת מסלול זה כיום אינה מוצדקת גם לאור השוני הרב במצב העולים והחברה כאחד.

1.2 מרכז הקליטה כשלב בלתי יעיל עבור העולים

מרכז הקליטה כפי שפעל עבור עולי אתיופיה ב-6 השנים האחרונות אופיין במספר מרכיבים שתומתם לתהליך הקליטה מוטלת בספק:

- תנאי חממה מתמשכים.
- ריכוז חזד-עדתי גדול.
- בידוד יחסי מהחברה הישראלית ואורחות חייה.
- אחריות טיפול בלעדית של הסוכנות.

תנאים אלה פיתחו בקרב העולים תחושת תלות גוברת בגורמים המטפלים, חיזוק בהם גישה פסיבית והמנעות מלקיחת אחריות על חייהם והגבירו את החשש מהמפגש עם החברה הישראלית. בנוסף, במתכונת המקובלת, המעבר לדיור הקבע יצר נתק ברצף הקליטה, מאחר שהמשך הטיפול הועבר לגורמים חדשים שבנוב המקרים לא עודכנו ולא הכירו את אוכלוסיית העולים.

התוצאות באו לידי ביטוי בכך ש:

- משך השהייה של רוב עולי אתיופיה במרכזי הקליטה עלה על שנה ולעיתים התמשך עד 4 ו-5 שנים. (כיום נמצאות עדיין במרכזי קליטה 230 משפחות שהגיעו במבצע משה וספיחיו).

- המעבר לדיור קבע, שחייב במקרים רבים מפגש עם ישוב מגורים, שכנים ומקום עבודה חדשים, היה כרוך בתקופת נסיגה מבחינת כושר התפקוד האישי והמשפחתי.

- איכות הקליטה בתחומי התעסוקה, התפקוד בדירה, השפה וההשתלבות בקהילה של עולים שהקדימו לצאת לדיור קבע, טובה יותר בהשוואה לאלה שנותרו בהם.

כוון שלילי במיוחד בא לידי ביטוי בהחלטה לשנות יעודם של מספר מרכזי קליטה ולהפכם לדיור הקבע של עולי אתיופיה. מצב זה הנציח את קיומו של גטו אתיופי המבודד מהקהילה המקומית, וביטויי ההזנחה, אי שביעות הרצון וההשלכות החברתיות במתקנים כאלה מדברים בעד עצמם.

1.3 עולי גל ב' בהשוואה לגל א'

תוכנית הקליטה בשלב א' התבססה על מאפייני העולים ואופן הגעתם. כיום מדובר בעולים שמצבם האישי והמשפחתי ותנאי עלייתם שונים בתכלית.

עיקר ההבדל נובע מכך שהפעם אין מזוהר בחלקי משפחות שנדדו חודשים ארוכים בדרכים, סבלו מפגיעות אדם וטבע ושהו תקופות ממושכות במחנות פליטים, אלא במשפחות שלמות שהגיעו לאדיס אבבה וממתנות בה לעלייתם.

במהלך השהייה באדיס - נאסף מידע אודות העולים וקרובי משפחתם בארץ. מתבצעים רישומים מדויקים אודותם, מופעלים שרותי בריאות, מתקיימים תנאי חיים סבירים מבחינת תזונה, הגיינה ומגורים. חלק מהאוכלוסייה מועסק ואף מופעלים שרותי חינוך מסויימים. העולים מתוודעים לעיר הגדולה ונפגשים עם נציגי הציבור הישראלי.

העליה לארץ מתבצעת באופן הדרגתי ומבוקר ויש מידע מוקדם אודות המגיעים. לפיכך, רוב האוכלוסייה מגיעה במצב בריאותי, נפשי ותפקודי סבירים. רוב המשפחות מגיעות בהרכב מלא ולעיתים אף עם המשפחה המורחבת. לרוב העולים קרובים בארץ ולרובם מידע ראשוני על ישראל.

ברור על כן, שכיום אין צורך ממשי בהפעלת שלב הבקו"ם ומרכזי הקליטה בתנאים של ריכוז האוכלוסייה מצד אחד ובידודם מהקהילה המקומית מצד שני, וניתן להפנות את המשפחות לקליטה ישירה בקהילה סמוך למועד הגעתן.

1.4 מצב החברה הישראלית כחברה קולטת

עולי אתיופיה המגיעים כיום לישראל נתקלים במציאות השונה שוני רב מזו שפגשו אחיהם ממבצע משה וספיחיו, זאת הן מבחינת התייחסות החברה אליהם והן מבחינת מצבה הכלכלי הכולל של החברה הישראלית.

כאמור, לרוב העולים יש בארץ קרובים הנמצאים בשלבי קליטה מתקדמים. בנוסף פועלים בארץ ארגוני עולים המשרתים את 24,000 יוצאי אתיופיה החיים כאן, מופעלים שרותי רדיו בשפתם ויוצא עיתון.

כלומר, הפעם יש בחברה רשתות חברתיות שמחכות לעולים, מקבלות אותם, יכולות להנחותם ולתדרכם על בסיס הנסיון שלהן.

תוכנית הקליטה הנוכחית חייבת לקחת בחשבון מצב זה ולהבין שעולי אתיופיה כיום פחות בודדים ונאיבים ומצויידיים במערך ציפיות, וכי התדריך הנזכר לעיל נשוי לשמש אמצעי עזר לקליטה אך עלול גם להיות מטעה ופוגע בה. לכן על תוכנית הקליטה לנווט את הכלים שיש בידה לאפיקים תומכים.

באופן משלים גם הממסד והציבור הישראליים כבר התוודעו אל העדה, שמעו אודותיה ונפגשו עם אנשיה ברמות שונות של קירבה. ההכרות השוררת כיום יוצרת מצב חדש - גם אותו יש לקחת בחשבון בהתווית מסלולי הקליטה.

בהיבט רחב יותר מתמודדת כיום ישראל עם אתגר הקליטה של גל עליה גדול מאד מבריה"מ. הפער המספרי הגדול כל כך בין שתי קבוצות העולים מסב את רוב תשומת הלב הציבורית והממסדית אל עולי בריה"מ. מימדי העליה מחייבים השקעת משאבים כה גדולים בתחומי הדיור ויצירת מקורות תעסוקה, שהחברה הישראלית מוגבלת מאוד ביכולתה להשקיע בקליטת עולים בכלל ועולי אתיופיה בפרט.

תהליך קליטה מתמשך הכולל מספר מעברים - עלותו גבוהה; עיכוב המעבר לדיור קבע מוסיף על ההוצאות אך גם המעבר לדיור קבע עצמו וההסתגלות לסביבה החדשה כרוכים בעלויות נוספות.

כל נוסחה אשר תצמצם את מספר השלבים ותקצר את משך הארעיות, בנוסף לתרומתה לאיכות הקליטה של העולים, עשויה גם לתרום לחסכון כספי ממשי.

הדבר נכון במיוחד כאשר מדובר בשימוש במלונות כתחליף למרכזי קליטה, שימוש אשר בנוסף להיותו רחוק מלהניח את הדעת כמותקן מעבר, כרוך בהוצאות גבוהות במיוחד. (עלות שכירת המותקן נאמדת ב-15-10 דולר לנפש ליום, משמע כ-4,000 דולר לשנה, שהם כ-15,000 דולר למשפחה).

2. האוכלוסיה

2.1 היקף האוכלוסיה

אוכלוסיית גל ב' של עולי אתיופיה מונה כ-20,000 נפש, מתוכם כ-2,000 הגיעו לישראל מנובמבר 1990 ועד פברואר 1991, כ-16,500 ממתנינים במחנה מעבר ליד הקונסוליה הישראלית באדיס אבבה וכ-1,200 באזור גונדר. כ-1,000 נוספים נמצאים במובלעת המוחזקת ע"י המורדים, ויש ספק באשר לאפשרות הגעתם לארץ.

2.2 אוכלוסיית המדגם

הרכב האוכלוסיה המובא להלן מתבסס, בהעדר מידע אודות השוהים באתיופיה, על מדגם של 1,465 עולים שהגיעו לישראל בחודשים ינואר-מרץ 1991. הנתונים נלקחו משאלונים ותחקירים מפורטים שמולאו ע"י הסוכנות היהודית באדיס-אבבה.

התפלגות אוכלוסיית המדגם עפ"י קבוצות גיל, להלן:

Z מכלל האוכלוסיה בגל א'	אוכלוסיית המדגם - גל ב'			קבוצת גיל
	מוצע לשנתון	Z מכלל האוכלוסיה	סה"כ נפשות	
				ילדים ונוער:
6.8	61	12.5	183	0-3
9.9	57	11.7	172	4-6
17.8	51	21.0	308	7-12
5.3	41	5.6	83	13-14
12.4	33	9.1	134	15-18
52.2		59.9	880	סה"כ ילדים ונוער
				מבוגרים:
13.5	16	6.7	97	19-24
13.3	11	7.8	114	25-34
7.7	13	9.2	135	35-44
7.4		11.4	166	40-60/65
5.9		5.0	73	60/65 ומעלה
47.8		40.1	585	סה"כ מבוגרים:
100		100	1,465	סה"כ

עפ"י נתוני המדגם, אוכלוסיית העולים הצפויה להגיע היא אוכלוסייה צעירה: קרוב ל-60% מכלל האוכלוסייה הם ילדים ונוער, עד גיל 18. זאת, בהשוואה לכ-52% ילדים ונוער באוכלוסיית עולי אתיופיה שהגיעה ב"מבצע משה" וספחיו, וכ-37% בקרב האוכלוסייה היהודית בישראל.

גם באוכלוסייה זו נשמרת המגמה של הצטמצמות גודל השנתונים ככל שהם מתבגרים והולכים, עד כי שנתון ממוצע בקרב האוכלוסייה הבוגרת (החל מגיל 19) מגיע לכ- $\frac{2}{3}$ - $\frac{2}{4}$ משנתון ממוצע של ילדים ונוער.

באוכלוסיית המדגם, בניגוד לאוכלוסיית עולי "מבצע משה", קבוצת הגיל הרך (גילאי 0-3) מהווה קבוצה בעלת משקל: 12.5% לעומת 6.8% כנראה, בשל הטיפול הרפואי הניתן במחנה המעבר באדיס-אבבה, המצמצם את שיעור התמותה בגילאים אלה ובשל העובדה שבגלל הקודם פעוטות הושארו באתיופיה.

המשפחה הממוצעת באוכלוסיית המדגם גדולה יחסית, גם בהשוואה לנתוני העולים ב"מבצע משה". גודל המשפחה הממוצעת: 4.0 נפש ובני-כוי יחידים - 4.9 נפש (לעומת 3.9 נפש באוכלוסיית עולי "מבצע משה" וספחיו). מספר הילדים הממוצע למשפחה הינו 2.9 (לעומת 2.3 אצל עולי "מבצע משה"). הדבר מושפע בעיקר מתוספת הילדים בגילאים הנמוכים ומשעור גבוה של אוכלוסייה דו-הורית.

מספר היחידות המשפחתיות באוכלוסיית המדגם הינו 283. מתוכן 72 (25%) הן משפחות חד-הוריות, 14% מהן עתידות להצטרף להורה הנוסף, הנמצא בישראל, לרוב במרכז הקליטה. לפיכך, שיעור המשפחות החד-הוריות בקרב כלל המשפחות הוא 22% בקרוב.

כ-5.5% מכלל אוכלוסיית המדגם הם יחידים. מתוכם כ-24% צעירים עד גיל 19, כ-40% בני 20-39 וכ-36% בני 40+. כ-15% מכלל היחידים עתידים להצטרף לקרובי משפחה מדוגה ראשונה הנמצאים בישראל (בעל/אישה או הורים).

קבוצת הקשישים באוכלוסיית המדגם מהווה 5% (בהשוואה לכ-6% בגל א'). 25% מהם יחידים.

התפלגות המינים בקרב האוכלוסייה היא מאוזנת בקרוב: 49.8% גברים ו-50.2% נשים. שיעור הגברים עולה על שיעור הנשים בקרב ילדים ונוער - עד גיל 14, ובקרב אוכלוסיית המבוגרים - מעל 45 ומעלה. לעומת זאת, בגילאי 15-44, גבוה מספר הנשים בכ-10% ממספר הגברים (55% לעומת 45%).

2.3 אוכלוסיית העולים הצפויה

אפיון אוכלוסיית עולי אתיופיה בגל ב' מתבסס על נתוני המדגם, ובהנחה שגל העליה יקיף את 20,000 יהודי אתיופיה שבאדיס-אבבה ובגונדר. התפלגותה הצפויה של האוכלוסייה עפ"י קבוצות הגיל - בטבלה שלהלן:

קבוצת גיל	% מסה"כ האוכלוסייה	סה"כ נפשות	ממוצע לשנתון
ילדים ונוער:			
0-3	12.5	2,500	833
4-6	11.5	2,300	766
7-12	21.0	4,200	700
13-14	6.0	1,200	600
15-18	9.0	1,800	450
סה"כ ילדים ונוער	60.0	12,000	
מבוגרים:			
19-24	6.5	1,300	216
25-34	8.0	1,600	160
35-44	9.0	1,800	180
45-60/65	11.5	2,300	-
60/65 ומעלה	5.0	1,000	-
סה"כ מבוגרים:	40.0	8,000	
סה"כ	100.0	20,000	

צפויות להגיע כ-3,850 משפחות, כ-25% מתוכן (960 משפחות) חד-הוריות. לאחר איחוד חלק מהמשפחות, צפויות להוות כ-770 משפחות חד-הוריות.

מרבית המשפחות (כ-41%) יהיו משפחות בנות 3-5 נפשות. שיעור דומה (כ-39%) יהיו משפחות בנות 6 נפשות ויותר.

ההתפלגות הצפויה של היחידות המשפחתיות לפי סוג וגודל המשפחה מובאת להלן:

ס ה " כ	משפחות חד-הוריות	משפחות	גודל משפחה
760 (20%)	442 (46%)	318 (11%)	2
1,580 (41%)	423 (44%)	1,157 (40%)	3-5
990 (26%)	95 (10%)	895 (31%)	6-7
520 (13%)	-	520 (18%)	8+
3,850 (100%)	960 (100%)	2,890 (100%)	

נציין כי מספר המשפחות השלמות שראשיהן בגיל הפוריות (18-39) נאמד בכ-900. כ-700 מהן - משפחות המונות עד 5 נפשות (דהיינו - 3 ילדים) שיש לצפות לגידולן לאחר הגעתן.

קבוצת הבודדים בקרב האוכלוסיה נאמדת בכ-5.5%, שהם כ-1,110 נפש. 19% מהם ילדים עד גיל 17 (רובם המוחלט בגילאי 15-17), שחלק ניכר מהם יצטרפו להוריהם ולקרובי משפחתם בארץ.

הקבוצה כוללת גם כ-500 בודדים בגילאי 18-39. מרביתם (עפ"י ההערכה כ-70%) ינשאו ויקימו משפחות. כ-400 נוספים בגילאי 40 ומעלה - רווקים, אלמנים וגרושים ללא ילדים.

באוכלוסיית עולי גל ב' צפויים להגיע גם כ-1,000 קשישים (בני 60+), מהם כ-250 בודדים. האוכלוסייה תכלול כ-80 זוגות וכ-600 משפחות, שלמות וחד-הוריות, שבראשן קשיש.

3. תכנית הקליטה

נוכח הנקודות השונות אליהן התייחסנו והלקחים שהופקו בשנים האחרונות, מוצעת מתכונת קליטה שתבטיח:

- רצף בתהליך הקליטה.
- מיעוט שלבי מעבר זמניים.
- יישום היתרונות שבמרכז הקליטה בתנאי דיור קבע.

על-פי מתכונת זו יופנו משפחות העולים אל דיור הקבע סמוך ככל האפשר למועד הגעתן ובו יקבלו במהלך השנה הראשונה, במסגרת סל הקליטה, אולפן, הדרכה וליווי, דמי כלכלה ומימון השרותים הניתנים במסגרת מרכז הקליטה.

במשך השבועיים הראשונים העולים ינחו, יתאוששו, יפגשו בני משפחה וידידים הנמצאים כבר בארץ ויעכלו את המעבר אל החברה החדשה, וישלימו בדיקות רפואיות. אחר-כך ישתלבו באולפן וילמדו בנוסף לעברית, גם את הסביבה החדשה, התפקודים הנדרשים בה ואורחות החיים המקובלים בישראל. הילדים ישתלבו במסגרות החינוך בישוב או בעליית הנוער והצעירים המתאימים יופנו לפרוייקט הצעירים.

במהלך השנה הראשונה ישתלבו העולים בהדרגה בתחומי החיים השונים ובקהילה, ועם סיומה יחלו לשאת בנטל ההוצאות למחיתם ושאר הצרכים כמקובל לגבי יתר האוכלוסייה בדיור הקבע.

3.1 מרכז הקליטה

מרכזי הקליטה יחדלו להוות שלב מובנה בתהליך הקליטה לכלל האוכלוסייה ויעמשו כמסגרת מעבר ארעית באופן מוצהר, לעולים הממתנינים לאיחוד משפחות או להכשרת דירת הקבע שלהם.

גם כפתרון זמני, מומלץ לצמצם את השימוש במרכז הקליטה למקרים הכרחיים בלבד בשל קושי להתמודד עם פינויים. אין לחסוך במאמצים להכנת פתרונות הדיור ולקידום סוגיית איחוד המשפחות ומגורי הקרובים מבעוד מועד.

יעוד אחר למרכזי הקליטה יהיה הכשרת חלק מהם כפתרון דיור ארוך טווח לקשישים, ובעיקר ללקויי התפקוד שביניהם.

עלות

למרות האמור לעיל, כעובדה שאיננה נובעת משיקולים טיפוליים, כ-30% מכלל העולים (כ-1,300 משפחות), יקלטו במסגרת מרכזי קליטה.

שהייתם שם עשויה להמשך מעבר לתכנון סביר (אף מספר שנים). חישובנו מניח שנת שהייה אחת:

- כ-1,300 משפחות = כ-5,200 נפש.
- עלות שהייה במרכז קליטה - 14 דולר לנפש ליום.

סה"כ עלות: 26.572 מליון דולר = 365 x 5,200 x 14

העלות בש"ח: 58,500,000 ש"ח

נפנה את תשומת הלב לעלותו הגבוהה של מסלול זה. שהייה בת שנה של משפחה במרכז קליטה מסתכמת בכ-20,000 \$ (כ-44,000 ש"ח), בשעה שגובה סל קליטה למשפחה ממוצעת הינו כ-24,000 ש"ח.

3.2 סל קליטה

סל הקליטה לעולי אתיופיה מותאם לצרכים היחודיים של אוכלוסיה זו, המתבטאים בעיקרם בתגבור בשני נושאים: נושא הציוד האישי והמשפחתי ונושא חינוך הילדים.

הציוד האישי

כידוע, עולי אתיופיה מגיעים לארץ חסדי כל, לעיתים רק עם הבגד שלגופם. נתונהם האישיים בתחומי התעסוקה וההשכלה יקשו עליהם גם בעתיד להשלים כנדרש את הצרכים בתחומים אלה. לכן, בנוסף למענק המכס שמקבלים יתר העולים, מתוגבר סל הקליטה הזה בסעיפים הבאים:

- ביגוד וכלי מיטה.
- ציוד ביתי (ארון, רדיו, כלי מטבח, כיריים גז, תנור חימום וחיבורי החשמל, הגז והמים).

חינוך הילדים

כפי שיפורט בפרק החינוך - השתלבותם של כלל ילדי העדה במערכת החינוך מאופיינת בקשיים נמעבר לאלה המלווים קליטתם של ילדי עולים אחרים. לפיכך, בנוסף לצרכים עמפורטיים בפרק החינוך, המתייחסים בעיקר להוצאות החינוך השוטפות, מתוגבר סל הקליטה של כל ילד במרכיב המועדוניות שנמצאה כבעלת תרומה מעמעותית, הן ליכולת הלימודית והן להשתלבות החברתית של הילדים.

הכנסתו של הסעיף לסל הקליטה נועדה להבטיח מרכיב זה בתהליך הקליטה של כלל הילדים יוצאי אתיופיה. בדומה למרכיב האולפן, אין להפנות תקציב זה ישירות אל העולה, אלא לגורמים המתאימים ברשות המקומית שיפעילו את המועדוניות.

סל הקליטה מסתכם ב-22,057 ש"ח לזוג, 19,222 ש"ח להורה במשפחה חד-הורית ו-13,676 ש"ח ליחיד.
עבור ילד בגיל 0-4 מסתכם הסל ב-5,543 ש"ח, בגיל 4-18 ב-3,653 ש"ח ובגיל 18-25 6,846 ש"ח.
פרוט מרכיבי הסל ודרך חישובו בנספח מס' 1.

3.3.1 עקרונות הפריסה

הפניית עולי אתיופיה לדירות הקבע תיעשה בהתאם לעקרונות הפריסה שנקבעו לעולי גל א', תוך התחשבות בשיקולים הנובעים מהפיזור הקיים של העדה.

השינויים המתחוללים במפת ההתיישבות בישראל עקב העליה מבריה"מ עשויים להכניס למפת הפיזור של עולי אתיופיה ישובים רבים שלא נכללו בה מחמת גודלם או בידודם היחסי.

שיקולי הפריסה העיקריים, לפיכך:

א. התאמת יישובים

קווים מנחים לבחירת יישובים שהותוו בתכנית האב לקליטת עולי אתיופיה ב"מבצע משה" הובילו להגדרת מספר צרופי יישובים המתאימים למגורי העדה:

- שכונות פריפריות ביישובים גדולים או ביישובים צמודים, המצטרפים ליחידה גדולה (דוגמת הקריות, ראשל"צ-חולון-בת-ים), זאת תוך המנעות מכניסה למרכזים עירוניים צפופים.

- יישובים קטנים יחסית הסמוכים ליישוב עירוני בינוני.

- ערים בינוניות ועיירות בסוויחים סבירים לשיתוף פעולה.

בבחירת היישובים מומלץ גם עתה להפנות את עולי אתיופיה ליישובים שהתשתית הקהילתית שלהם חזקה דיה בתחומי החינוך, התעסוקה והשרותים החברתיים-קהילתיים. עם זאת, אין להפנותם ליישובים חזקים במיוחד, בהם ייווצרו פגמים ניכרים, בלתי ניתנים לגישור, בין תושבי הישוב לעולים.

ב. פריסה קיימת של העדה ואיחוד משפחות

המשפחות החדשות יופנו ליישובים בהם מתגוררות משפחות ותיקות יוצאות אתיופיה בדיוור קבע או ליישובים הסמוכים אליהם, זאת כדי לאפשר להן להתגורר בקרבה יחסית לקרוביהם הותיקים.

הפניית משפחות חדשות לדיוור תיקח בחשבון צורך באיחוד משפחות, תוך הרחבת פתרון הדיוור של החלק הותיק במשפחה.

ג. גודלן היחסי של הקהילות

הפניית עולי אתיופיה ליישובים תעשה תוך יצירת תנאים שיאפשרו לעולים קיום מינימלי של חיי חברה וקהילה במסגרת קבוצתם. ביישובים בהם אין עדיין משפחות יוצאות אתיופיה, יוקצה מספר מינימלי שיאפשר קיום חיי קהילה, לפחות לכ-20-30 משפחות.

ביישובים אלה, יופנו המשפחות הראשונות בקבוצות תוך העדפת מקבצי משפחות קרובות, זאת כדי למנוע תחושת בדידות מצד המשפחות שזה מקרוב באו.

מאידך, הפניית עולי אתיופיה לישובים תעשה תוך שמירה על פרופורציה סבירה בין אוכלוסיית הישוב לקהילת עולי אתיופיה המתגוררת בו - באופן שהעדה תהווה כ-4% -2% מתושבי השכונה/ הישוב.

מול שיקולי הפריסה עומדים אילוצי הדיור - בשל המחסור הכללי הקיים והצפוי, בפתרונות מגורים.

מטבע הדברים, מרבית הדירות הציבוריות לגביהן תדרש הממשלה לממש את התחייבות הרכישה תהיינה פחות אטרקטיביות מבחינת מיקומן, נגישותן למערכות שרותים ציבוריים משופרים ומצבן הכללי.

מאפייניו של מאגר הדיור הזמין ביותר לעולי אתיופיה עלולים שלא לעלות בקנה אחד עם שיקולי הפריסה והאיכלוס המומלצים.

נדרש, לפיכך, לבסס את מדיניות הפריסה של עולי אתיופיה על שיקולים שמעבר לנטייתו הטבעית של שוק הדיור, באופן שסטייתו של מפת האכלוס המתוכננת מהפריסה בפועל תהיה מינימלית.

3.3.2 היקף הצרכים

פתרונות המגורים הנדרשים

עבור 3,850 המשפחות הצפויות, נדרשים כ-4,870 פתרונות דיור (כולל משפחות שיצטרפו מקרב היחידים ופתרונות דיור כפולים למשפחות גדולות במיוחד). כ"כ, נדרשות 900 יחידות דיור נוספות למשפחות ותיקות של העדה השוהות במרכזי קליטה. בסה"כ - 5,770 דירות.

ההנחיות לאכלוס עולי אתיופיה, שנקבעו בתכנית האב (1985) ואשר מומלץ לאמץ גם בהפניית עולי גל ב' לדיור, גורסות הצמדות לערכים הגבוהים בתחום הזכאות לדיור, במסגרת הקריטריונים המקובלים.

זאת, לאור נטייתה של האוכלוסייה ליצור משפחות גדולות באופן יחסי ואפשרויותיה המוגבלות לשפר ולהרחיב את פתרונות הדיור בעתיד.

מעמעותם של קריטריונים אלה:

- משפחה בת 2-5 נפשות זכאית לדירת 3 חדרים.
- משפחה בת 6-7 נפשות זכאית לדירת 4 חדרים.
- משפחה בת 8 נפשות ויותר זכאית לשתי יח"ד.

דירות בנות 2 חדרים, לפיכך, ינתנו רק לזוגות קשישים ולמשפחות חד-הוריות בעלות ילד אחד וראש משפחה בן +40.

התפלגותה של האוכלוסיה הצפויה עפ"י סוג וגודל משפחה וגיל ראש המשפחה (לא כולל יחידים) להלן:

סה"כ כללי	חד-הוריות				משפחות (לפי מס' נפשות)					קבוצת גיל (ראש משפחה)
	סה"כ	6-7	3-5	2	סה"כ	8+	6-7	3-5	2	
1,413	520	14	198	308	893	14	176	482	221	18 - 39
1,548	292	67	185	40	1,256	410	502	330	14	40 - 59
889	148	14	40	94	741	96	217	345	83	60+
3,850	960	95	423	442	2,890	520	895	1,157	318	סה"כ

התפלגותן של יחידות הדיור הנדרשות עפ"י גודלן, להלן:

סה"כ	900 משפחות במרכזי קליטה	500 משפחות מקרב היחידים*	3,850 משפחות צפויות	
262	45	-	217	דירות 2 חדרים (זוגות קשישים ומשפחות חד-הוריות עם ראש משפחה בן +40)
4,313	650	500	3,163	דירות 3 חדרים (משפחות בנות 2-5 נפשות ושתי יח"ד למשפחות בנות + 8 נפשות ויותר)
1,195	205	-	990	דירות 4 חדרים (משפחות בנות 6-7 נפשות)
5,770	900	500	4,370	סה"כ

* 500 זוגות מתוך כ-1,200 דווקים בגילאי 18-30.

הצורך בפתרונות מגורים מתפרס על פני תקופה בת מספר שנים, בהתאם לקצב הגעת הצפוי של האוכלוסיה, והתמשכותו של פרויקט ההכשרה לצעירים במסגרת הפנימייתית, שעשוי לדחות את הצורך בפתרונות דיור לזוגות הצעירים ב-2-3 שנים.

עפ"י ההערכה, נדרשות כ-2,800 יח"ד לשנת 1991, 1,650 פתרונות דיור נוספים ידרשו בשנת 1992 וכ-1,320 דירות בשנים 4-1993.

פתרונות דיור באמצעות רכישה עצמית

בתקופה האחרונה הסתמן פתרון מגורים יחודי לעולי אתיופיה בצורת רכישה עצמית של דירה באמצעות סיוע מועדף. סיוע זה מסתכם בתקרה בת 150,000 ש"ח וכולל מענק בשיעור מחצית הסכום והיתרה במשכנתא.

יתרונות מסלול זה הם:

- א. יכולת המשפחה לבחור את דירתה.
- ב. בעלות על הדירה.

עלות מסלול זה עדיפה מנקודת ראות ציבורית, כיוון שלגבי מחצית הסכום קיים סיכוי למימוש עצמי. זאת מעבר לאינטרס הציבורי להמנע מהפעלת דיור ציבורי.

המשפחות העשויות להשתלב במסלול זה, חלקן תבואנה מקרב ותיקי מרכזי הקליטה. קבוצה אחרת עשויה לבוא מקרב משפחות ותיקות המתגוררות בדיור ציבורי ובאמצעות הסיוע הנ"ל תפנינה את דירותיהן לאכלוס מחדש (מכאן שיש לקיים מסלול זה גם לאוכלוסיה הותיקה). כן תמצאנה משפחות שלאחר שהייה זמנית בדירה אליה כוונו, יעדיפו מעבר לישובים במרכז הארץ תוך הפעלת הסיוע הנ"ל.

לכוון מומלץ זה השלכה על הפריסה העתידה של עולי אתיופיה בישראל, תוך פתיחת ערוץ אל ישובי מרכז הארץ שעל פי נוסחת הדיור המומלצת חסומים בדיעבד עבור עולי גל ב' (לא צפוי דיור ציבורי במרכז הארץ). בכך ינתן מענה חלקי לעיוות צפוי ובלתי נמנע. כוון זה יאפשר קליטה של חלקי משפחות ויחידים במסגרת המשפחה המורחבת ובכך יקל על בעיית היחידים ויחליף את הצורך במתן פתרונות דיור קטנים.

להערכתנו, ניתן יהיה להגיע להיקף של כ-1,000 משפחות מכל הסוגים, והדבר מחייב מסגרת תקציבית של 75 מליון ש"ח כמענקים וטכום זהה כמשכנתאות.

לפיכך, היקף הדיור ציבורי שיזדש מגיע לכ-4,700 דירות. כ-2,300 דירות בשנת 1991, כ-1,350 בשנת 1992 וכ-1,050 דירות בשנים 1993-4.

התפלגות צפויה של הדירות לפי גודלן:

- 2 חדרים: 215 דירות
- 3 חדרים: 3,515 דירות
- 4 חדרים: 970 דירות

3.3.3 מפת הפריסה

הקצאתן המומלצת של יחידות הדיור לעולי אתיופיה ביישובים השונים מפורטת בנספח מס' 2. תמציתה, ברמת אזורים, להלן:

תוספת מומלצת (לפי שנים)					משפחות עולי אתיופיה במסגרת קבועה		אזור*	מס' סד'
ז	סה"כ	1993-4	1992	1991	ז	סה"כ		
13	600	150	200	250	22	800	צפון	1
21	1,000	300	350	350	9	346	חיפה	2
31	1,450	250	250	950	41	1,459	ת"א והמרכז	3
16	750	150	250	350	16	579	ירושלים	4
19	900	200	300	400	12	432	נגב	5
100%	4,700	1,050	1,350	2,300	100%	3,616	סה"כ	

* הגדרת האזורים - עפ"י הפרוט בנספח מס' 2.

עיקריה של מפת הפריסה המומלצת, בהתאם לשיקולי הפריסה שנמנו לעיל:

א. דגש של אזור המרכז וערים גדולות (י-ם, ב"ש) עפ"י הקריטריונים של תכנית 1985.

ב. המנעות מתוספת משמעותית לישובים שבהם יש ריכוזים גדולים של עולי אתיופיה (ק. גת, עפולה, נצרת עילית וכו').

ג. כניסתם למעגל האכלוס של ישובים שעד כה לא היו על המפה ושקבתם למרכז או לישובים בהם קיים ריכוז עולי אתיופיה יעניקו להם יתרון בשיקולי האכלוס, כגון:

- אזור חיפה: נשר, יוקנעם, טירת הכרמל.

- אזור חדרה: אור עקיבא.

- אזור ב"ש: רוב עיירות הדרום.

מאיזך ברור שבישובי מרכז יקרים, שעד כה היו יעד לרכישת דירות ציבוריות לעולי אתיופיה, תצטמצם הקליטה: גוש דן, ראשל"צ, רחובות ואפילו נתניה (להוציא רכישה עצמית באמצעות המסלול היחודי המתואר לעיל).

3.3.4 איכלוס

משפחות יופנו לדיור ציבורי שיבחר על-פי הקריטריונים הבאים:

- דירות המיועדות לדיור קבע - לכן עליהן להיות בבניה קונבנציונלית רוויה או צמודת קרקע (לא מגורונים או קרוונים).

- גודל הדירות ואיכותן יתייחס מצד אחד לנטיה של בני עדה זו למשפחות גדולות יחסית ולכוחן המועט יחסית לשפר את תנאי הדיור שלהן בהמשך.

- הדירות ירוכזו באזור או שכונה מוגדרים אך תהיינה מפוזרות באתר באופן שיאפשר קשר יום-יומי בין משפחת העולים לבין עצמן.

בבניה רוויה המדובר ב-2-3 דירות לכניסה ולא יותר מ-25% מכל הדירות שבכניסה ועד כ-15% מכלל הדירות במתחם או השכונה.

בבניה צמודת קרקע מדובר בצמד דירות או דירות בודדות המפוזרות באתר אך נמצאות בסמיכות יחסית זו לזו.

על-פי המתכונת הזו יובהר לעולים מראש כי זוהי דירת הקבע המועמדת לרשותם ע"י המדינה. שמורה להם הזכות לעבור לדירה אחרת באמצעות משכנתא לעולים, אך דירה ציבורית אלטרנטיבית לא תינתן.

3.3.5 הקליטה בדירה

משפחה שתגיע אל דירה אשר תאפשר קיום חיים באופן מיידית לפיכך, תצוייד הדירה בציווד הבסיסי המקובל: מיטות, מזרונים, שמיכות, כלי מיטה, שולחן, כסאות, כלי מטבח וכו', כולל מספר פריטים יחודיים (כגון מקרר, תנור, כיריים, ארון, תנור חימום) ותחובר לגז, מים וחשמל.

בתקופה הראשונה ינוכו שכ"ד והתשלומים השוטפים מדמי הקיום ויועברו ישירות לעמידר ולגורמים האחריים. בהמשך, בהדרגה, יהיו העולים אחראים על תשלומים אלה.

כיוון שגל העולים מאתיופיה לעשות כברת דרך ארוכה במיוחד במעברם מחברת המקור אל החברה הישראלית ומאחר שאתליכי ההסתגלות הכרוכים בכך איטיים ומורכבים - יש לקחת בחשבון שתקופת הלימוד של התפקוד הנדרש תהיה מלווה בתקלות ופגיעות בדירת המגורים שאותה עדיין אין הם יודעים לתפעל ולתחזק.

לפיכך, מוצע שבשנה הראשונה יופעל, במסגרת תוכניות הליווי וההדרכה, גם שרות תיקונים שוטף לדירות העולים. כמו כן, בסוף השנה הראשונה, יעברו הדירות שיפוץ, כך שהמעבר לשלב החיים החדש, המאופיין במערך ציפיות וזרישות חדשות, יהיה ברור לאוכלוסייה ויאפשר להם להתחילו בדירות מטופחות עמצבן תקין.

3.3.6 עלות פתרונות הדיוור

דיוור ציבורי

לצורך הערכת עלות מרכיב הדיוור עבור עולי אתיופיה, נלקחו בחשבון מחירי דירות ממוצעים:

- דירת 2 חדרים: 55 אלף דולר.
- דירת 3 חדרים: 65 אלף דולר.
- דירת 4 חדרים: 80 אלף דולר.

התפלגות צרכי הדיוור עפ"י גודל הדירות ולוח הזמנים הצפוי לאכלוס, להלן:

סה"כ	מספר יח"ד לפי שנים			גודל דירות ותקציב
	1993-4	1992	1991	
215	50	60	105	דירת 2 חדרים (\$55,000)
3,515	785	1,010	1,720	דירת 3 חדרים (\$65,000)
970	215	280	475	דירת 4 חדרים (\$80,000)
4,700	1,050	1,350	2,300	סה"כ יח"ד
317,900	70,975	91,350	155,575	סה"כ תקציב (באלפי \$)
699,380	156,145	200,970	342,265	סה"כ תקציב (באלפי ש"ח)

סיוע לרכישת דירה

- סיוע בגובה 150,000 ש"ח למשפחה, מחציתו כמענק ומחציתו כמשכנתא.

- סיוע לכ-1,000 משפחות.

- מדבית הסיוע בשנים 2-1991.

סך התקציב הנדרש: מענק - 75,000,000 ש"ח

משכנתא - 75,000,000 ש"ח

שיפוץ דירות

- 5,000 ש"ח לדירה.

- 4,700 דירות ציבוריות.

סה"כ עלות: 23,500,000 ש"ח.

3.4 הקליטה בקהילה המקומית

כפי שצויין, עולי אתיופיה מגיעים לארץ היום כשנתוני הפתיחה שלהם חזקים יותר בהשוואה לעולי שנות ה-80, הן בשל תנאי עלייתם והן בשל קרובים ותיקים הנמצאים כבר בארץ, ובכל זאת גם עבור עולים אלה, המפגש עם החברה הישראלית כרוך בתהליכי הסתגלות רבים ועמוקים אשר עלולים להיות מלווים בקשיים ומשברים.

מצב זה מחייב תקופת ביניים בה יוכלו העולים להתאושש, להתחזק ולהצטייד בכישורים ובמיומנויות הבסיסיים, שיאפשרו הסתגלותם והשתלבותם בחברה. במהלך תקופה זו יש לתמוך בעולים בליווי והדרכה בתחומי התפקוד השונים בבית ובקהילה: שימוש בציוד הבית, תחזוקה שוטפת של הדירה, שימוש בתרופות, עמידה בלוח זמנים, חיים בבית משותף, שליחת ילדים לבי"ס, הרגלי תזונה והגיינה, שימוש בשרותים ציבוריים (בריאות, מסחר, בנק, דואר, ביטוח לאומי וכו'), דבר שבזמנו ניתן במרכז הקליטה. לפחות בראשית התקופה, חשוב למתן את הדרישות שמציבה החברה לפרט ואת הציפיות שלה ממנו בתחומי החובות האישיים, העצמאות האישית והתנהגות המקובלת, וכך בהדרגה להציבו בפניהם.

לפיכך, מיד עם הגעת המשפחות אל דירותיהן, תוצמד אל כל משפחה סומכת/חונכת למשך שבוע-שבועיים הראשונים. בהמשך ניתן להסתפק בסומכת לכל מספר משפחות: 3-4 משפחות לסומכת במשך מספר חודשים ואח"כ מספר רב יותר של משפחות לכל סומכת, עד לתקופה של שנה.

מידת האינטנסיביות של הליווי וההדרכה ותוכנית העבודה על-פיה תפעל הסומכת יותאמו לכל משפחה על-פי צרכיה ונתונה ויגובשו על-ידי עובדת סוציאלית או איש מקצועי אחר אשר ינחה ויתדרך את הסומכת/חונכת.

3.4.1 כח-אדם

מומלץ כי לצורך ההדרכה והליווי יגוייסו כוחות מתאימים מקרב העדה, אשר ייצגו את השילוב הרצוי בין תרבות המוצא והמציאות הישראלית. על בסיס נסיונם האישי ותוך שימוש בשפה, בסמלים ובדוגמאות רלבנטיות הלקוחות מהרקע המוכר לעולים, יוכלו אנשים אלה להעביר את המציאות החדשה בדרך היעילה והקליטה ביותר. אנשים מקרב העדה יהיו גם רגישים יותר לאותן דקויות הנגזרות מתרבות המוצא וימתנו את הלים המפגש של העולים עם הממסד הישראלי.

מדובר בשלוש רמות של טיפול:

- סומכות שתהיינה נשים בעלות משפחה, אשר נתונהן האישיים וכושר תפקודן מאפשר זאת. מדובר בתושבות הישוב (או ישוב סמוך) אשר מכירות את הסביבה, הקהילה והשרותים הקיימים. נשים אלו יקבלו הכשרה קצרה (של מספר שבועות) אשר תכשיר אותן להעביר את נסיונן האישי והידע שצברו לציבור החדש. במהלך עבודתן ימשיכו ויקבלו הדרכה וליווי מקצועיים. עיקר עבודתן תתמקד בנושאי הבית והמשפחה ובליווי ראשוני לקבלת שרותים (קופ"ח, דואר, בנק, סופרמרקט וכו').

- בוגרות עליית הנוער אשר תעבורנה הכשרה ראשונית ממושכת יותר בנושאי קהילה ושרותים, תשתלבנה כמנחות ומלוות, בעיקר באספקטים קהילתיים רחבים יותר. בהמשך ישתלבו הבנות בתוכניות הכשרה רחבות ומעמיקות יותר שיובילו אותן לרכישת מקצוע שיעמוד בפני עצמו - כך שעם סיום עבודתן תוכלנה להשתלב בעבודה קהילתית עם הציבור הרחב.

- מדריכים, מתורגמנים ופעילים קהילתיים - הפועלים כבר כיום ברשויות המקומיות ובגופים אחרים, מלווים את עבודת הגורמים הממסדיים בטיפולם בבני העדה.

כאמור, עבודתם של כל נושאי התפקידים האלה תונחה ותלווה ע"י גורמים מקצועיים אשר יכינו את תוכניות העבודה והטיפול לכל משפחה או קבוצת עולים. מומלץ שגם גורמים מקצועיים אלה (עובדים סוציאליים, פסיכולוגים, עובדים קהילתיים) יהיו בעלי רקע ונסיון קודם של עבודה עם עולים מאתיופיה.

3.4.2 מערך ארגוני

בכל ישוב יפעל צוות שיכלול סומכות/חונכות, מנחות ופעילים קהילתיים אשר ירוכזו, יתוודך וילווה ע"י הצוות המקצועי בלשכת הרווחה המקומית.

מאחר שמדובר באוכלוסיית עולים האמורה להקלט בישוב ובהדרגה להשתלב בקהילה המקומית - מומלץ שהטיפול בהם ינוהל ברצף אחד כבר משלב הגעתם, יהיה באחריות הרשות המקומית, ויופעל באמצעות שרותי הרווחה שבישוב.

במצב כזה, עם תום השנה הראשונה, תובטח המשכיות הטיפול במסגרות המתאימות ובנושאים הנדרשים.

ראש הצוות, שיפעיל את מערך הליווי וההדרכה, ישתתף בוועדת ההיגוי המקומית, שתוביל ותלווה את פרויקט הקליטה בישוב.

3.4.3 עלויות

היקף כח האדם להדרכה וליווי משפחה ממוצעת של עולי אתיופיה בשנה הראשונה - להלן:

א. סומכות/חונכות

תקופה	מספר סומכות למשפחה	תקציב נדרש למשפחה בש"ח
3 שבועות ראשונים	סומכת אחת למשפחה	1,000
3 חודשים נוספים	סומכת ל-3 משפחות (דהיינו: חודש עבודת סומכת למשפחה, במוצע)	1,500
8 חודשים נוספים	סומכת ל-8 משפחות (דהיינו: חודש עבודת סומכת למשפחה, במוצע)	1,500
סה"כ עלות סומכות למשפחה בשנה, בש"ח		4,000

ב. רכזים (עובדים סוציאליים)

- 2 רכזים לקבוצה בת 30 משפחות*
- עלות שני רכזים בשנה - 60,000 ש"ח
- עלות ממוצעת למשפחה - 2,000 ש"ח

ג. סיכום עלות הליווי וההדרכה

= עלות צוות ההדרכה והליווי במוצע למשפחה, לפיכך: 6,000 ש"ח לשנה.

= סך עלות הליווי:
6,000 ש"ח x 3,850 משפ' = 23,100,000 ש"ח

ד. הכשרת כח-אדם מלווה

- כ-965 סומכות (כ-4/2 משרת סומכת למשפחה, במוצע).

= כ-255 עו"ס (2 עו"ס לכ-30 משפחות).

סה"כ כ-1,220 עובדים.

בהנחת הכשרה של כ-1,000 ש"ח במוצע לעובד, מסתכם תקציב ההכשרה בכ-1,200,000 ש"ח.

* מערך העובדים הסוציאליים יהיה מתוגבר, מאחר ולדיוור הקבע יופנו כלל המשפחות - כולל משפחות חד-הוריות, זוגות קשישים ומשפחות חלשות במיוחד (שבראשן קשיש, מחלה במשפחה)

עבור עולי אתיופיה אמור האולפן להקנות מעבר לשפה, גם כלים להתמצאות בסביבה הישראלית: משמעות המושגים בנק, דואר, מילוי טפסים, קניה בסופר, חגים ומועדים, אקטואליה וכו'.

מהערכת השגי האולפן מתבררת פרופורציה בלתי מספקת בין המושקע והמוקנה ובתום שנת לימודים מרבית העולים עדיין מתקשים בקיום שיחה פשוטה והבנתם בתחומים הרחבים מצומצמת.

מסתבר כי רוב העולים אינם בנויים ללימודים תאורטיים מרוכזים במתכונת כיתות. מכיוון שרובם אינם יודעים קרוא וכתוב בשפת אם, מתקשים הם מאוד ברכישת מיומנויות הקריאה והכתיבה בעברית והעיסוק בתחומים אלה מעייפם מאוד ומקשה עליהם.

נמצא כי עבור הרוב המכריע של עולי אתיופיה אין תרומה מעמעותית נוספת להמשך הלימודים במתכונת המקובלת מעבר ל-6 חודשים.

על בסיס הנסיון של מורים ומנהלי אולפנים שעבדו בשנים האחרונות עם עולים אלה, מומלץ לנקוט במספר אמצעים:

- קיצור משך האולפן משנה ל-8 חודשים. מאחר שעבור רוב אוכלוסיה זו נדרשת תקופת לימוד והסתגלות לכללי התפקוד וההתנהגות בכיתה (עמידה בלוח זמנים, נוכחות וציפה בשעורים, ריכוז בסיטואציה לימודית מתמשכת, שימוש בכלי כתיבה וכו'), הרי החודשים הראשונים מוקדשים ללימוד נושאים אלה ולימודי השפה כשלעצמה אינם יעילים.

- שימוש בשפה האמהרית ללימוד נושאים שונים. מאחר שחשוב מאוד להעביר לעולים אלה מקבצי אינפורמציה גדולים אשר אל תוכם יוכלו לשייך עובדות ופרטים נלמדים, יש להשתמש בשפה האמהרית לצורך תאור הנושא ומתן הסברים כלליים, כדי לבנות בעולים מסגרות להתייחסות והתמצאות. מצב זה ישפר גם את קליטת השפה העברית ברמתה הבסיסית ביותר ויקל על כושר הריכוז במהלך הלימודים בכיתה.

לצורך זה ניתן להשתמש במרצים מקרב העדה, שיוכלו לשלב בהרצאותיהם שימוש בשתי השפות ובקלטות שיוכנו ויופצו בכיתות ובקרב העולים.

- שימת דגש בעיקר על השפה המדוברת. מאחר שרבים מהעולים אינם יודעים קרוא וכתוב בשפתם, קשה עליהם במיוחד רכישת מיומנויות אלו בעברית. לפיכך חבל להשקיע באוכלוסיה הבוגרת מאמצים רבים מידי בתחומים אלה ולהשתמש בעזרים אודיו-ויזואלים לרכישת השפה המדוברת בעיקר.

עלויות

עלויות האולפן נכללות במסגרת סל הקליטה.

3.6 תעסוקה

בקליטת גל העליה הקודם גובשה תפיסה שעיקריה היו: הארכת תקופת ההכשרה הטרומית מקצועית והמקצועית, הפניה מכסימלית לקורסים כשלב המשכי לאולפן וקיום מסגרות הכשרה ייחודיות לבני העדה שיותאמו לנתוניהם וקצב לימודם.

ההנחה שעמדה בבסיס התוכנית היתה שהשקעה מרובה בראשית הדרך תישא תוצאות בהמשך, גם אם לא ישירות בתחום התעסוקה עצמו. עצם העובדה שאדם למד ורכש מקצוע - תורמת לדימוי העצמי שלו ושל ילדיו, לרמת הציפיות שלו מעצמו ולכושר התפקוד הכללי שלו.

על רקע זה גובש מסלול הכשרה שכלל 3 שלבים:

טרומית הכשרה שלב א' - בשלושת חודשי האולפן האחרונים השתתפו כל העולים בתוכנית שכללה 150 שעות בנושאי חשבון, שרטוט, טבע, חומרים, כלים ופעולות פשוטות.

טרומית הכשרה שלב ב' - כ-50% מהעולים (רוב הנשים פרשו) המשיכו ללמוד שלושה חודשים נוספים במסגרת יום לימודים ארוך כ-550 שעות. התוכנית כללה לימודי עברית טכנית, עולם הטכנולוגיה, בטיחות בעבודה, הכרות עם עולם העבודה והתעשייה בארץ, לימודי חברה ולימודים עיוניים.

יציאה לקורסים מקצועיים - כ-50% ממסיימי שלב ב' המשיכו בקורסים מקצועיים, בעיקר במקצועות שרמתם נמוכה יחסית (מכונאות רכב, שרברבות, חשמל רכב וכו') והם התקיימו במסגרות ייחודיות לעולים מאתיופיה.

מסלול זה דחה את מועד הכניסה לעבודה ואת יציאת המשפחה לתפקוד עצמאי בכשנה-שנתיים, והאריך את תקופת הארעיות.

כיום אין ממצאים המלמדים באופן ברור שההשתתפות במסלול זה לחלקים רחבים יחסית באוכלוסייה אכן תרמה באופן משמעותי לקליטה בתעסוקה (קליטה במקצוע הנלמד) ואין מסקנה ברורה לגבי מידת התרומה באספקט הרחב של קליטה בהשוואה למחיר שנגבה עקב הארכת הארעיות והעיכוב ביציאה לעצמאות.

בתוכנית המוצעת שיעדיה המרכזיים קיצור תקופת הארעיות וצמצום שלבי הקליטה, מוצגת גישה שונה אשר הופעלה לגבי חלק מעולי מבצע משה וקבלת תמיכה בנסיון שהצטבר.

על-פי גישה זו, המגמה העיקרית תהיה יציאה לעבודה בסמוך לסיום לימודי האולפן.

בתקופת האולפן - סמוך עד כמה שניתן למועד התחלתו, תופעל במקביל לתוכנית הלימודים השוטפים תוכנית שאתמקד בהתנסות בהפעלת כלי עבודה שונים וברכישת מושגים בסיסיים מעולם העבודה. ניתן להתחיל את התוכנית בשפה האמהרית ולעבור בהדרגה לשימוש גובר בשפה העברית.

התנסות זו תפגיש את העולים עם מיומנויות בסיסיות הנדרשות בחיי היום יום (תיקוני בית) ובעולם העבודה, אך גם תאפשר לגורמים המטפלים להתרשם מכושר התיפקוד והלימוד של העולים.

בסיום האולפן, על בסיס תיפקודם בכיתה ובסדנאות, ימוינרו העולים ל-3 קבוצות שעבורן יתקיימו 3 מסלולים נפרדים.

3.6.1 קורסים מקצועיים

האוכלוסיה החזקה במיוחד, שתכלול עולים שרכשו השכלה באתיופיה או כאלה שמגלים כושר למידה ונתונים אישיים מתאימים, תיועד לקורסים מקצועיים.

אלה נאמדים במאות (כ-900) וסביר להניח שיאופיינו בגיל נמוך יחסית (עד שנות ה-30 המוקדמות) ובמשפחות קטנות.

עולים אלה יופנו להמשך לימודים. מסלולם יכלול תוכנית מכינה שתתמקד בהעשרה לשונית בתחומי הטכנולוגיה ובהבנה בתחומים הקשורים בקורסים המיועדים, ולאחריה ישתלבו בקורסים הרגילים. במקרי הצורך יהיו הם זכאים לתגבור לימודי במהלך הקורס בנושאים הנדרשים.

בשלב הבא יתבצע תהליך ההשמה בתעסוקה וראוי להדגיש את הצורך בליווי והכוונה מצד הגורמים המטפלים גם בשלב זה.

3.6.2 הכשרה פנים מפעלית

אוכלוסיה שמגלה פוטנציאל לימודי טוב ואשר נראה כי בהשקעה מתמשכת תוכל להשתלב ולהתקדם במסלול התעסוקתי, תופנה למסלול הכשרה פנים מפעלית, שיופעל בשלבים וימשך עד שנה וחצי. אוכלוסיה זו נאמדת בכ-1,100 עולים ותהיה בעיקרה מגוונת יותר מבחינת ההרכב הגילי וגודל המשפחה. תכליתה לאפשר לעולים המגלים כושר לימודי טוב להקלט במקום עבודה ולהתקדם בו.

על-פי תפיסה זו, מומלץ להפנות עולים מקבוצה זו למקומות עבודה גדולים יחסית, שיבטיחו קליטת העולים לאחר תקופת ההשתתפות במימון משכורתם, ואשר יאפשרו מסלולי קידום. מקומות עבודה כמו בזק, חברת החשמל, מפעלי חברת העובדים, שרות בתי הסוהר, חברות בנייה רציניות - הינם דוגמאות לכוון זה.

רצוי להפנות עולים בקבוצות כדי להקל על המעקב אחר תהליך קליטתם וכדי לאפשר הפעלת שעורי עברית במקום העבודה.

בהקשר זה ראוי להדגיש כי עבור עולי אתיופיה מהווה המעקב והליווי במקום העבודה מרכיב בעל השפעה מהותית על עצם הקליטה במקום העבודה וטיבה ומשום כך יש למסד מערך כזה בתוכנית הפעולה של גורמי הקליטה ביישוב.

היום ברור שתהליך קליטתם של עולים אלה במקומות העבודה רצוף בקשיים ומשכרים רבים, הן מצד העולה והן מצד המעסיק. מעקב מצד הגורמים המטפלים אשר יאתר תקלות, קשיים או חוסר הבנה בסמוך למועד התרחשותם, ישמש גורם מסביר ומתווך בין העולים והמעסיקים ויפתור בעיות, הינו תנאי הכרחי להצלחת הקליטה. תנאי זה חריף במיוחד לאור העובדה שתוכנית קליטה זו ממליצה לשלב את העולים בעבודה בשלב מוקדם יחסית.

יתרונות המסלול:

מבחינת המעסיקים יהווה מסלול זה גורם מדרבן להעזפת קליטתם של עולי אתיופיה. מנגנון זה חשוב במיוחד כיום לאור הצפת השוק בכח עבודה זול יחסית, זמין ומיומן בהרבה מקרב עולי בריה"מ.

מבחינת העולים יהווה מסלול זה מנגנון מיון נוסף ומהימן אשר יאפשר להמשיך ולטפח את המוכשרים מביניהם, זאת תוך יכולת להמשיך ולתפקד כגורם מפרנס, עצמאי ובלתי תלוי.

מבחינת הממסד מבטיח מסלול זה השקעה ברמת בטחון גבוהה יחסית באשר לתוצאות הצפויות בקליטה בתעסוקה של העולים. השקעה זו נמוכה מההשקעה בקורסים מאחר שבמהלכה העולה כבר משתלב בעבודה.

3.6.3 השמה בתעסוקה

אוכלוסיה שכושר הלימוד שלה ירוד והסתגלותה איטית וקשה, תופנה לתעסוקה. מספרה נאמד בכ-1,500-1,000.

סביר להניח שרוב האוכלוסיה הזו תהיה מבוגרת יחסית ולכן ניתן לצפות שיקשה עליה להשתלב במקומות עבודה קבועים ומשופרים. סביר יותר שאוכלוסיה זו תתקיים בעיקר מקצבאות הביטוח הלאומי או תשתלב בתעסוקה זמנית בעבודות עונתיות או פשוטות ביותר.

3.6.4 עלויות בתחום התעסוקה

א. הכשרה פנים מפעלית

- עלות חודשית ממוצעת להכשרת אדם במסגרת פנים מפעלית -	
	3,000 ש"ח.
- 1,100 איש יופנו להכשרה פנים מפעלית	
בת חצי שנה (3,000 x 6 x 1,100):	32,400,000 ש"ח
- 2/3 מתוכם (750 איש) יקבלו הכשרה במשך	
2/2 שנה נוספת (3,000 x 6 x 750)	13,500,000 ש"ח
- 2/3 מתוכם (250 איש) יקבלו הכשרה במשך	
2/2 שנה נוספת (3,000 x 6 x 250)	4,500,000 ש"ח
	<u>50,400,000 ש"ח</u>

ב. קורסים מקצועיים

- עלות ממוצעת של קורס מקצועי - 2,000 ש"ח.
- עלות דמי קיום ל-3 חודשים נוספים מעבר לשנה הראשונה - 2,500 ש"ח.
- סה"כ - 4,500 ש"ח לתלמיד.
- עלות קורסים מקצועיים ל-900 איש (900 x 4,500) 4,050,000 ש"ח

ג. ליווי ומעקב

- עפ"י ההערכה, נדרשים כ-30 עובדים לליווי ומעקב אחר קליטתם של כ-3,500-3,000 עובדים בתעסוקה.
- עלות שנתית של עובד: כ-30,000 ש"ח.
- סה"כ עלות ליווי ומעקב (30 x 30,000) 900,000 ש"ח

3.7 חינוך

3.7.1 האוכלוסייה

אוכלוסיית הילדים והנוער, עד גיל 18, מונה כ-11,500 נפש, כמפורט להלן:

מספר ילדים	קב"ג
2,500	0-3
1,530	4-5
4,970	6-12
1,650	13-15
900	16-18*
11,500	סה"כ

3.7.2 רקע

קליטת ילדי העולים מאתיופיה בתחום החינוך התבצעה בשני מסלולים: גילאי הגן וביה"ס היסודי נקלטו במוסדות החינוך המקומיים. גילאי חטיבת הביניים ובי"ס התיכון (חטיבה עליונה) הופנו למסגרות פנימיות של עליית הנוער. כלל התלמידים הופנו ישירות לזרם הממלכתי-דתי.

הנסיון בעבודה עם תלמידים אלה הראה כי בד"כ מדובר בתלמידים שהם בעלי רמת מוטיבציה גבוהה ללימודים, נכונות רבה להשקיע מאמצים ורצון עז להשתלב בחברה. נמצא גם כי בד"כ זוהי אוכלוסייה שכושר הלימוד שלה תקין. יחד עם זאת, באו לידי ביטוי האיפיונים הבאים:

- העדר התנסות, או התנסות מצומצמת ביותר בסיטואציות לימודיות כפי שמתקיימות בישראל והדורשות הפעלת כישורים קוגניטיביים מגוונים כגון: הפשטה, הכללה, הסקת מסקנות, השלמת פערים לוגיים, עמידה בלוח זמנים. נוקשה ורמת ציפיות גבוהה מתיפקוד התלמידים.

- מטען מוגבל של ידע בנושאי הלימוד הנלמדים בביה"ס ובנושאים רחבים יותר המשלימים אותם - השכלה כללית.

* לא כולל גילאי 18-19.

- רמה נמוכה יחסית של ידיעת קרוא וכתוב בשפת האם.
- הדגשים תרבותיים שמשפחים מיומנויות השונות מהנדרש והמועדף בחברה הישראלית, ואשר להם השפעה הן על כושר הלמידה והן על דפוסי ההתנהגות האישית והחברתית. עיקרם של הדגשים אלה - צייתנות רבה לסמכות המבוגר וצבירת ידע ע"י שינון (בניגוד לטיפוח העצמאות האישית, היוזמה וההבנה).
- חולשת המשפחה ובעיקר ההורים כמסגרת מלווה ותומכת בתהליך הקליטה וההשתלבות של התלמיד במערכת החינוך. חולשה זו נובעת בעיקרה בשל הסיבות הבאות:
- חוסר התמצאות במערכת החינוך, במבנה שלה, דפוסי עבודתה ומערך הציפיות שלה מהתלמיד ומההורים.
- חוסר ידע והבנה בנושאי הלימוד וחוסר יכולת לעזור.
- תשישות גבוהה יחסית מהמאמץ האישי והמשפחתי הכרוך בתהליכי הקליטה וההסתגלות.
- מאפיינים אלה העמידו את מערכת החינוך (פורמלית והבלתי פורמלית) בפני הצורך לתת מענה במספר מימדים שרק השילוב ביניהם מאפשר קליטה איכותית בתחום החינוך:
- מימד התכנים שיעדו צמצום הפערים שהצטברו באוכלוסיה זו ועיקרו בהקניית הידע בנושאי הלימוד וההשכלה הכללית.
- מימד המיומנות והכישורים הקוגניטיביים והמנטליים הנדרשים לשיפור יכולת הלמידה בביה"ס אך גם לתפקוד הולם בחברה המודרנית שקצב השתנותה מואץ.
- מימד ההתנהגות האישית והחברתית בביה"ס ומחוצה לו שעיקרו הבהרת ההעדפות התרבותיות המאפיינות את החברה הישראלית, כגון: השגיות, סקרנות, יוזמה אישית וכו'.
- מימד שיתוף ההורים בתהליך הקליטה של ילדיהם והפיכתם למרכיב תומך בתהליך זה.
- בחינת הנסיון בתחום הקליטה במערכת החינוך מלמדת כי זה לווה מצד אחד בתקלות וקשיים ומצד שני בהערכות ופיתוח אמצעים להתמודד עם אתגרי הקליטה.

א. לזחים

שיטת הקליטה של ילדי העולים מאתיופיה בגל א' פעלה על-פי הנקודות הבאים:

- הילדים שולבו במסגרת החינוך המקומית עוד בהיותם במסגרות מעבר.

- כל הילדים הועברו, על פי החלטה, למוסדות הממ"ד.

- כל הילדים הופנו לכיתות קלט שהורכבו ממספר גילאים ובהן שהו הילדים משכי זמן משתנים שהיו אמורים להקבע על-פי קצב ההתקדמות של כל תלמיד.

להפניית קבוצות עולים גדולות לישובים שלא תמיד היו מוכנים או ערוכים לכך היו מספר השלכות שליליות, הן על עצם הקליטה במערכת החינוך והן על איכותה:

- בישובים שונים בלטו העדר חדרי לימוד, ציוד לימודי ומחסור במורים. מצבים אלה גרמו לעיכוב תהליך הקליטה ולעיתים אף להפעלת פתרונות מאולתרים ובלתי הולמים כגון כיתות בדירות או במרכזים קהילתיים מחוץ לביה"ס, כיתות שמוקמו בבת"ס שלא אליהם השתייכו התלמידים וכיתות בבת"ס המרוחקים ממקום המגורים. תופעות אלו, מעבר לחוסר הנוחות שגרמו לתלמידים, יצרו נתק בין ילדי העולים וילדי השכונה שלמדו בביה"ס הממלכתי השכונתי.

- המחסור במתקני חינוך ממ"ד בישובים או בשכונות, גרמו לחריגה מהיחס המספרי הרצוי בין אוכלוסית ותיקים ועולים, שהגיעה לעיתים למצבים אבסורדיים שבהם מחצית הכיתה ואף יותר היו תלמידים עולים, או כיתות א' וגן על טהרת ילדי העולים. מצבים אלה עודדו בישובים שונים תהליכי עזיבה מצד תלמידים ותיקים, נוצר מעגל קסמים שתוצאתו החרפת היחס המספרי השלילי והנצחת מצב קיים.

- המחסור בפתרונות בתוך בתיה"ס וגודלן היחסי של קבוצות העולים גרמו לעיתים להארכת משך כיתות הקלט מעבר לנדרש.

כיום, לאחר כ-7 שנות נסיון, מתברר שלצד מקרים של הצלחות מרשימות בקליטת תלמידים אלה, קיימת תופעה של התהוות משקעים.

מתברר שגם לאחר מספר שנים במערכת החינוך מגלים חלקים מעמעותיים מקרב תלמידים יוצאי אתיופיה, קשיים לימודיים ותפקודיים בתחומים השונים ורמת ההשגים שלהם עדיין נמוכה יחסית.

ראוי לציין שבמערכת החינוך התקיים תהליך רציני של למידת הנושא: נלמדו שיטות וגישות שנמצאו יעילות עבור תלמידים אלה, פותחו תוכניות ועזרי הוראה עבור הילדים ועבור ההורים והתקיימה מערכת מסועפת של השתלמות למורים, שעבדו עם תלמידים יוצאי אתיופיה, ואולם נראה כי יישום התוכניות והאמצעים והפעלת הפרוייקטים גוועו טרם זמנם, זאת מאחר ותשומת הלב הציבורית והממסדית שהוסטה מנושא הקליטה של תלמידים אלה בחינוך לוותה בקיצוצים משמעותיים בתקציבים שיועדו להפעלת תוכניות הקידום וההעשרה, מצב שהותיר את התלמידים האלה בעמדות נחותות.

ב. תפיסה מומלצת

בהתאמה עם התפיסות המנחות תוכנית זו, ועל רקע הלקחים מהנסיון שהצטבר, על המסלול הקהילתי להוות את המסלול עבור רוב אוכלוסיות התלמידים. עליו להתחיל בסמוך עד כמה שניתן למועד ההגעה של הילדים ליישוב, למעט בשלבי ביניים (כיתות קלט מופרדות), לאפשר קליטה מהירה במסגרות הרגילות ורצף חינוכי מגיל הגן עד סיום התיכון. תפקידו לתרום לתהליך ההשתרשות של הילדים והמשפחה ביישוב והשכונה.

לפיכך על מסלול זה לכלול מספר מרכיבים:

1) יצירת תנאים שיאפשרו קליטה מהירה וטובה במערכת החינוך ויענו על מערך הצרכים היחודיים של אוכלוסיה זו:

- יצירת מסגרות ליווי ותמיכה לתלמידים (שיעורי עזר, מועדוניות, תוכניות לימוד בחופשות ארוכות).

- שימוש בשפת האם על מנת להקנות ידע בתחומי הלימוד השונים, בתחום ההשכלה הכללית, זאת בעיקר באמצעות הרצאות (מוקלטות או חיות) כיון שרבים לא יודעים קרוא וכתוב. שימוש בשפת האם יקצר את משך הזמן לרכישת ידע וישפר את הבנת הנלמד.

- השתלמויות לצוותים העוסקים באוכלוסיית התלמידים הנדונה שיקנו להם את הנסיון, התוכניות, אמצעי הלמידה והפרוייקטים שנמצאו יעילים.

- פעולות חברתיות לציבור העולים והוותיקים שתכליתן למתן את המפגש וליצור אקלים חברתי נוח לשיתוף פעולה.

- הגרכות מתאימה מצד בתי"ס התיכוניים בקהילה שתאפשר קליטת מתבגרים מקרב העדה ובעיקר כאלה אשר סיימו בה את שלבי הלימוד הקודמים.*

2) הבטחת פתרון חינוכי הולם עבור הילד אשר יונחה ע"י העקרונות הבאים:

- עיקרון העדפת המוסד המקומי שרמתו הלימודית מתאימה לנתוני התלמיד.
- יחסי אוכלוסיות (קולטת ונקלטת) שיאפשרו השתלבות יעילה בשיעור מומלץ של עד 1:3 ורצוי פחות מכך.
- שמירת הרצף החברתי בין ביה"ס ושכונת המגורים.

3) שילוב ההורים בתהליך חינוך הילדים, זאת באמצעות פעולות שיסבירו להורים את מבנה המערכת והמתרחש בה, וישתפו אותם הלכה למעשה בתהליכים אלה, במספר מסלולים:

- מפגשי הורים-מחנכים באופן רצוף ובתכיפות רבה, בעיקר ביקורים של המורה בבית התלמיד, שיתמקדו בילד עצמו - קשיו, הצלחותיו וצרכים בתחומים השונים.
- תוכניות העשרה להורים במתכונת תוכנית "אתגר" שתכליתן לצייד את ההורים לילדים בגיל הרך בכלים שיסייעו לילדים בלימודים ויחזקו את הקשר ביניהם.
- הפעלת חוגים להורים - מיוחדים לאוכלוסיה זו, שמטרתם הרחבת אופקיהם בנושאים הקשורים בחינוך (תפקידם כהורים לתלמידים, מבנה מערכת החינוך, מערך הציפיות מהתלמידים וכו') וכן הפעלת פרויקטים משותפים להורים וילדים בביה"ס (כגון: סיפוריות ספרים ומשחקים, לימודי מחשב וכו').

* בהקשר זה יש להדגיש, שגם כיום תלמידים שלמדו 7 ו-8 שנים במערכת החינוך המקומית ממעטים להמשיך במסגרות תוכניות בישוב וממשיכים לפנות למוסדות עליית הנוער. בחלקו נובע הדבר מכך שבתי"ס לא ערוכים להתמודד עם תלמידים אלה וחלקם מסרבים בפועל לקלוט אוכלוסיה זו כבר מספר שנים.

ג. עלות
(לכ-4,000 תלמידים)

- כ-150 כיתות קלט במשך חצי שנה.
2,500 ש"ח למורה x 6 חודשים x 150 כיתות. 2,250,000 ש"ח
- תוכניות בחופשה.
כ-150 ש"ח לתלמיד במשך 5 שבועות. 600,000 ש"ח
- שיעורי עזר.
3 שיעורים שבועיים לתלמיד, 40 שבועות, 4,800,000 ש"ח
10 ש"ח לשיעור.
- עלויות שונות: הכשרת מורים והשתלמויות, 350,000 ש"ח
חוגי הורים, פעולות חברתיות שונות.
8,000,000 ש"ח
(כ-2,000 ש"ח לתלמיד)

3.7.4 המסלול הפנימייתי בעליית הנוער

א. רקע

מסגרות החינוך הדתי של עליית הנוער נמצאו כמסגרת הקליטה הכמעט בלעדית לכלל גילאי חטיבת הביניים והחטיבה העליונה שהגיעו בגל א'. למוסדות אלה הופנו גם ילדים צעירים אשר הגיעו ללא משפחה והורים.

גם כיום לומדים במסגרת עליית הנוער כ-2,500 חניכים יוצאי אתיופיה, חלקם הגדול סיימו את לימודיהם בבתי"ס יסודיים או בחטיבות הביניים במסגרות החינוך הקהילתי בישוב מגוריהם.

גודל השנתון הממוצע כיום נמוך מעט בהשוואה לשנים קודמות והוא מתייבב סביב ה-400 חניכים. מספר הבנות נמוך באופן בולט אך הוא עולה בהדרגה וכיום מגיע לכ-2/3 מגודל המחזור.

חניכים יוצאי אתיופיה מצויים בכ-30 מוסדות חינוך. כ-20 מהם מוסדות הקולטים מידי שנה קבוצות גדולות יחסית של תלמידים והשאר במוסדות המקיימים תוכניות מוגדרות או חד-מחזוריות.

רק מיעוט קטן מקרב התלמידים יוצאי אתיופיה משולב במוסדות יוקרתיים ובד"כ הם לומדים במגמות מקצועיות בדומה למקובל בבתי"ס המקצועיים או המקיפים הרגילים.

ב. לקחים

למרות הקשיים הכרוכים בקליטת חניכים בוגרים יחסית ובמיוחד לאור מצבם הקשה של החניכים יוצאי אתיופיה בעת הגעתם, ניתן לציין את הישגיה של עליית הנוער בעיקר בשני מימדים, המימד הרגשי חברתי והמימד הלימודי:

- הפעלת תוכניות אישיות וקבוצתיות בנושאים כמו ריכוך ההלם התרבותי, עיבוד האבל, חיזוק הדימוי והבטחון האישי, המפגש האינטימי והאינטנסיבי עם בני שכבת הגיל (עולים ובעיקר ישראלים) תרמו באופן משמעותי לביסוס וחיזוק האספקטים הרגשיים והחברתיים של החניכים. הדבר משמעותי במיוחד עבור הבודדים שהגיעו ללא משפחות ואשר עבורם שמשה המסגרת הפנימיתית תחליף מסויים לבית ומשפחה.

- השליטה על זמן החניכים ורמת הנגישות הגבוהה אליהם מצד אחד, ומצד שני ההתנסות בסביבה שתוכננה והועשרה מתוך ראייה חינוכית, שמאפיינים מסגרת פנימיתית - איפשרו הפעלת תוכניות אינטנסיביות של לימוד והעשרה והדבר בא לידי ביטוי ברמת הישגים גבוהה יחסית בתחומי השפה ולימודי היסוד.

קשה יותר להצביע על הצלחה בתחום ההכשרה המקצועית. רוב התלמידים משולבים במסלולים המקצועיים הנמוכים וקשה לראות בהכשרה זו כמציידת את התלמידים בכלים נאותים להתמודדות בעתיד. המצב חריף במיוחד לגבי הבנות, שכן רובן המכריע אינו פונה לצבא ולכן עליהן להיות מוכנות יותר לשוק העבודה או להמשך ההכשרה המקצועית.

בפועל, כמחצית מכלל הבוגרות מסיימות את מסגרת הלימודים הפורמלית ללא מקצוע שניתן ליישמו (בעבודה או בהמשך לימודים). מתוך השאר רק כרבע עשויות להשתלב במקצוע שרכשו ולפיכך עבור כ-75% מכלל המסיימות מתחייב המשך הטיפול המקצועי או הלימודי.

מבחינת הבנים המצב טוב יותר: כ-2/3 מהם לומדים במגמות מקצועיות המאפשרות השתלבות בתעסוקה, קבוצה נוספת קטנה יחסית מסיימת מסלול עיוני או במסמ"ת. לפיכך עם סיום לימודיהם נותרת עדיין קבוצה של כ-20% מכלל השנתון חסרת כוון מקצועי.

ג. המלצות

את נושא התאמת המסלול הפנימייתי כפתרון חינוכי כולל עבור אוכלוסיית החניכים יוצאי אתיופיה יש לבחון בנפרד עבור חניכים ותיקים וחניכים חדשים.

חניכים חדשים: למרות שמבחינות מסויימות אוכלוסיית המגיעים בשלב ב' שונה מאלה שהגיעו בגל א', עדיין נראה כי גם כיום מומלץ להפנות את העולים בגילאי חטיבת הביניים ובעיקר גילאי החטיבה העליונה, אל המסלול הפנימייתי של עליית הנוער, זאת מכמה סיבות:

- עליית הנוער הינה המערכת החינוכית היחידה שצברה נסיון וידע לטיפול בגילאים אלה באספקטים הלימודיים, הרגשיים והחברתיים.

- לעליית הנוער יתרונות המסלול הפנימייתי המאפשר הפעלת תוכניות אינטנסיביות ללימוד, העשרה ותמיכה, והפגשת הנוער החזש עם נוער ותיק (יוצאי אתיופיה).

- חוסר מוכנות (כמעט מוחלטת) ולעיתים אף חוסר נכונות מוצהרת מצד המערכת המקומית לקלוט נוער זה. הצורך להתמודד עם אוכלוסיית תלמידי בריה"מ השונה באופן מהותי מבחינת אופיה וצרכיה מאוכלוסיית עולי אתיופיה, והגדולה בהרבה בהיקפה, יפחית עוד יותר את היכולת ומידת הנכונות להתמודד עם קשיי הקליטה של עולי אתיופיה.

המדובר בכ-1800 ילדים בגיל 15-18 ועד כ-1200 בגילאי 12-14, אשר כ-80% מהם (כ-2,400 ילדים) יקלטו במוסדות עליית הנוער.

חניכים ותיקים: היום עדיין בולטת המגמה שמקיפה שנתונים שלמים בקרב יוצאי אתיופיה לפנות לעליית הנוער, גם לאחר שנברו את כל לימודי ביה"ס היסודי במסגרת ישוב מגוריהם. מעבר להתנהגות האופנתית המאפיינת לעיתים את עולי אתיופיה, מבטאת העדפה קולקטיבית זו את כשלון מערכת החינוך בנושאים הבאים:

- בתיה"ס בחטיבות הביניים והגבוהות (ובעיקר בבתי"ס יוקרתיים) לא נערכו במשך כל השנים האחרונות לקלוט אוכלוסיית תלמידים זו - על כל מערכי הליווי והתמיכה הנדרשים. במקרים מסויימים טרבו בתיה"ס לקלוט תלמידים שפנו אליהם, ובכך חסמו התפתחות תהליך של המשך לימודים בישוב.

- ההורים מעדיפים פתרון זה כי הוא קל ונוח בכך שהוא מוריד את הנטל הכלכלי והחינוכי מכתפיהם, מבלי שיבינו את יתרונותיו וחסרונותיו החינוכיים. ביטוי לכך שתהליך הפנמת הנורמות הישראליות ביחס לאחריות ההורים לחינוך ילדיהם עדיין חלקי ביותר.

- מידת הקליטה החברתית של הצעירים בישוב מגוריהם ותחושת השתייכותם אליהם עדיין חלשות.

המדובר, כאמור, בשנתונים כמעט מלאים של העדה, אשר מתנתקים מהמשפחה והקהילה, ולדבר מספר חסרונות:

- ברמת הפרט כרוך הדבר בניתוק הנער ממשפחתו תוך העמקת הפער בינו לבינה (כולל הפער בחזוים הדתי), מצב שלעיתים קרובות קשה לגישור.

- ברמת המשפחה - בנוסף לחזויות הניתוק, הרחקת המתבגרים גורמת לניתוק חוליה שעשויה להיות גשר בתהליך הקליטה של המשפחה. הדבר חשוב במיוחד לגבי משפחות עולי אתיופיה שתהליך הקלטותן בישוב איטי וכרוך בקשיים.

- ברמת הקהילה הקולטת - הוצאת השיכבה הבוגרת מקרב בני הנוער, שהיא הקבוצה הבשלה ביותר להתערות בחיי הקהילה, מותירה חלל והופכת את הקבוצה הנקלטת לתלויה ופסיבית.

לפיכך, ככל שתהליך הקליטה של עולי אתיופיה מתבסס והולך, יש לבחון את הפניית הצעירים לחינוך פנימייתי באורח סלקטיבי יותר ואין לראות במסלול זה פתרון יחיד עבור כלל העדה. העובדה לפיה אמורים להצטרף כ-2,400 חניכים חדשים פוטנציאליים לקליטה בגל ב' תהווה חסם בעל כוח רב לצמצום קליטת ותיקים יותר.

עליית הנוער תמשיך להוות מסגרת חינוכית מתאימה עבור אותם תלמידים הבאים ממשפחות להן קשיים מיוחדים, או מישובים החסרים תשתית חינוכית הולמת.

במקביל, על המערכת המקומית להערך לקליטת תלמידים יוצאי אתיופיה ולהפעיל את מערכי הליווי והחיזוק שיאפשרו לתלמידים אלה להשתלב בכיתות הרגילות בבתי"ס התיכוניים בישובי מגוריהם. נראה שצורך זה יהיה בוער כבר בשנים הקרובות.

עבור כלל החניכים המופנים לעליית הנוער - חדשים וותיקים - יש לבנות מסלול לימודי וטיפולי שיאפשר להם, עם תום לימודיהם, להמשיך ולהשתלב באופן הולם במערכות החיים השונות.

לשם כך יש לבנות מערכת אחת הכוללת מספר חוליות המצטרפות לפתרון אחד: המערכת הלימודית בעליית הנוער וההתארגנות למעבר מהמסגרת הפנימייתית אל השלב שלאחריה, מבחינת הגדרת הצרכים ומתן פתרונות בהיקף הנדרש.

היעד הוא הכנה מתאימה של התלמידים מבחינה לימודית ומקצועית ומבחינת הכרותם עם הצפוי להם בשלב הבא (שירות צבאי, שירות לאומי, מקומות עבודה, המשך לימודים והתנהלות כעצמאים בחיי היום יום).

הכנה זו תעשה לאורך כל תקופת הלימודים בפנימייה, כאשר לקראת סיומה ילמדו צרכי המתבגרים ורצונותיהם ויבחנו מול המצאי והאפשרויות. בסיום שנת הלימודים ידע כל בוגר את המשך מסלולו בתחומים השונים.

מבחינת המערכת הלימודית - עליה להביא את התלמידים להישגים לימודיים בעלי ביטוי פורמלי. תעודת בגרות עבור הרובד המסוגל לכך ותעודה מקצועית מוכרת (משרד העבודה) עבור כל השאר.

מתוך ידיעת הקשיים והמוגבלות העומדים בפני הצעירים במסלול לימודים אקדמי ואשר ברובם הינם תוצאה של העדר גב משפחתי תומך מאחריהם, מומלצת הנוסחה אשר התפתחה במספר מסגרות עליית הנוער - הצמדת תעודה מקצועית אל תעודת הבגרות (בתחום הטכנולוגי, הנהלת חשבונות, אחיות מעשיות וכד').

הצגת יעד בדמות תעודה מקצועית מוכרת עבור כל התלמידים ברמות השונות, עשויה לחייב תגבור, הן במהלך שנות הלימודים והן בשימוש רחב בשנת לימודים נוספת (י"ג). אפשרות נוספת לכך - באמצעות שיתוף פעולה עם צה"ל ומסגרותיו הקדם-צבאיות (בדרך של עיבוד תוכנית מובנית).

לצד תוכניות הלימודים יש להגדיל את פעולות ההכנה לצה"ל (ולשרות הלאומי). תמונת המצב לפיה רק בנות בודדות מגיעות למסגרות אלו, הינה בלתי רצויה מבחינה חינוכית ומבחינת הקלטותן של הבנות בחברה הישראלית. הדבר נכון בעיקר לגבי בנות ותיקות יחסית בארץ.

מבחינת ההתארגנות למעבר משלב הפנימיה לשלב שאחריה, על המשרד לקליטת העליה, שהנושא באחריותו, לקיים מסגרת בה ירוכזו הנתונים שיהוו את הבסיס להגדרת הצרכים בתחומים השונים ועיבוד תוכניות מפורטות לגבי מסלולי ההמשך של כל חניך וחניך.

במסגרת זו תהיה התייחסות לנושאים הבאים: דיור, בעיקר עבור אוכלוסיית החדשים, הכשרה מקצועית עבור אלה שאינם מתגייסים, טיפול במועד גיוס, הסדרת הוצאות מחיה לתקופת הביניים (עד למועד פתיחת קורסים, גיוס או התחלת עבודה), תאום ושיתוף פעולה עם עליית הנוער לגבי תקופת הביניים והשמה תעסוקתית.

כדי ליצור רצף טיפולי חשוב להמשיך ולהפעיל צוות משותף של המשרד לקליטת עליה ועליית הנוער.

ד. עלות המסלול הפנימייתי בעליית הנוער

- מתוך כ-3,000 ילדים בגילאים המתאימים, כ-80% (כ-2,400 תלמידים) יקלטו במוסדות עליית הנוער.

- עלות שנתית לתלמידים במוסד - 6,000 ש"ח.

- התקציב הנדרש למסלול, לפיכך:
2,400 תלמי' x 6,000 ש"ח = 14,400,000 ש"ח

3.8 קליטה חברתית

3.8.1 עקרונות מנחים

בתוכנית האב הוצגו באופן רחב ומפורט התפיסה וכוונוי הפעולה שנראים לנו מתאימים ונכונים גם לגבי עולי גל ב'. בעיקרה גורסת התפיסה המנחה כי הקליטה החברתית מבטאת את מכלול התהליכים הקשורים בהשתלבות העולה בחברה החדשה. ככזו היא כוללת גם תחומים עמשמעותם החברתית עקיפה ולכן עליה להתייחס לצרכים המתעוררים גם בתחומים כגון: זיור, תעסוקה, חינוך, בריאות וכו', הן כמסגרת מכינה והן כמסגרת מלווה.

באופן תמציתי מתבססת התפיסה המנחה על העקרונות הבאים:

א. הקליטה של העולים בחברה החדשה מחייבת פתיחות והסתגלות הדדית, הן מצד הנקלטים והן מצד הקולטים.

ב. תהליך ביסוס והעמקת תחושת ההשתייכות של העולים אל החברה החדשה הינו תהליך איטי מטבעו. עולים שחברת המוצא שלהם מסורתית והמרחק בינה לבין החברה החדשה ניכר, נזקקים לתקופות ממושכות יותר לחיזוק הקשרים המשפחתיים, החברתיים והמסורתיים בטרם יפנו אל הקהילה הקולטת.

ג. קליטה פירושה בעיקר השתלבות בחברה המקומית כפי שמוצאת ביטויה בחיי היום-יום. לפיכך מוקד הקליטה הוא ישוב המגורים והקהילה המקומית.

ד. תהליך הקליטה מורכב משלבים המתפתחים הדרגתית והמבטאים מידת מעורבות משתנה בחיי הקהילה המקומית. השלב הראשון שהוא פסיבי מעיקרו, מאופיין ע"י הענות ליוזמות מצד הקולטים ורק בשלבים מתקדמים יש לצפות להשתתפות פעילה תוך ביטוי יוזמה אישית וקבוצתית.

ה. המפגש החברתי בין קולטים ונקלטים מתרחש בין קבוצות מובחנות זו מזו והוא אינו סימטרי כאשר צד אחד מעניק והאחר מקבל. בתהליך הרצוי אמורה ההבחנה הבין קבוצתית להטשטש ובמקביל אמורים להתרבות המפגשים החברתיים על בסיס אישי או תחומי עניין, כאשר המסגרת הקבוצתית עדתית מתרופפת. כדי להבטיח את הקליטה החברתית של העולים יש לפעול הן בקרב העולים והן בקרב הציבור הקולט.

בקרב העולים יש להתמקד בו-זמנית בשני כיוונים שונים המזינים זה את זה: חיזוק קבוצת המוצא כמסגרת תומכת לפרטים ולקבוצה, ובמקביל חיזוק ובסוס הלימוד בתחומי החיים השונים והרחבת ההשתלבות בחברה החדשה.

בקרב הציבור הקולט - יש לפעול במישור המקומי והארצי ליצירת אקלים חברתי סובלני ופתוח לקראת ציבור העולים וליצור את ההזדמנויות למפגש ושיתוף פעולה.

(הרחבה ופרוט ניתן למצוא בפרק קליטה חברתית בתוכנית האב).

3.8.2 הדגשים מומלצים לאוכלוסיית גל ב'

קליטת עולי גל ב' תתבצע בתנאים שונים מאלה שהתקיימו עבור עולי גל א'. עיקר השוני מתמקד בהפניית העולים אל דיוור הקבע בקהילה בסמוך למועד ההגעה, ובקיום קהילה אתיופית ותיקה יחסית הנמצאת בשלבי קליטה שונים. להבדלים אלה השלכות, הן על הצרכים החדשים של העולים והקולטים והן על דרכי הפעולה הרצויים.

1) הפניית עולים לדיוור הקבע בישובים בסמוך למועד הגעתם

על-פי התוכנית המוצעת, יתבצע המפגש בין העולים והקהילה כבר בשלב הראשוני של הקליטה והוא יאופיין מיד במידת אינטנסיביות ואינטימיות גבוהות יחסית. ההצדקה לכך נובעת אף מהעובדה שהציבור הישראלי התוודע לעדה ומקבל אותה כקבוצה נוחה וחיובית. מאידך - מצב זה עלול, לפחות בשלבים הראשונים, להרתיע את הציבור הקולט ולהחריף את תחושת ההלם, הבלבול והניכור בקרב העולים.

לפיכך חשוב למקד את עיקר המאמצים בשני כיוונים: - הכנת הקהילה הקולטת, השכנים ונציגי הגופים והשרותים בקהילה לקראת הגעת המשפחות הראשונות. יש לזכור שרוב השכונות המיועדות לאיכלוס עולי אתיופיה יאוכלסו ע"י עולים חדשים - בעיקר מבריה"מ, אשר אינם מכירים כלל אוכלוסיית עולים זו, ואשר גם הם נתקלים עדיין בקשיי התאקלמות וקליטה בסביבה החדשה.

2) קיום קהילה ותיקה יחסית של בני העדה

לרוב העולים יש קרובי משפחה ותיקים יחסית בשלבי קליטה שונים, חלקם בשלבי קליטה מתקדמים. בקרב העדה ניתן למצוא כבר צעירים בוגרי עליית הנוער וצבא, סטודנטים ומסיימי אוניברסיטאות ובעלי מקצועות שונים.

קיימת קבוצת פעילים קהילתיים העובדים לצד שרותי הרווחה במספר רשויות מקומיות ובאופן כללי ניתן לומר שיש בעדה כוחות צעירים שנקלטו היטב בחברה.

בנוסף מתקיימת פעילות חברתית וציבורית של מספר התאחדויות עולים, מופעלים שידורי רדיו ולעיתים יוצא עיתון באמהרית.

כלומר, בקרב העדה יש פוטנציאל הדרכה רב וחשוב לנווט לאפיקים קונסטרוקטיביים.

בתוכנית המוצעת מושם דגש מיוחד על שילוב בני העדה בתהליך הקליטה במספר מישורים:

א. הדרכת קרובים

מאחר שהציבור הוותיק יחסית מקרב עולי אתיופיה יהווה גורם בעל מישקל בתדרוך הקרובים והמכרים החדשים, חשוב לספק לו אינפורמציה ברורה ומהימנה ועדכונים אודות שיטת הקליטה החדשה ודרכי ביצועה. יש לקחת בחשבון שהשינוי במדיניות יהיה קשה לעיכול למרבית העולים שהורגלו למסלול קליטה שונה ולכן חשוב להשקיע בהסברה מתאימה מבעוד מועד.

ב. הפעלת בני העדה כמרצים, מדריכים ומלווים

לשילוב אנשים מקרב העדה בתפקידי ליווי והדרכה שני יתרוונות מהותיים: מצד אחד הרקע הדומה והנסיון שנרכש בחברה החדשה מאפשרים להם לנסח מחדש מושגים ומשמעויות הלקוחים מתרבות המוצא באופן שיתאימו למציאות החדשה ויובנו בקלות. מצד שני, הם יכולים לייצג עבור העולים מודל המייצג את אפשרויות הקליטה בארץ. שילוב אנשי העדה יעשה במספר מסלולים:

- סומכות - נשים ונערות שינחו את המשפחה בטיפקודי היום יום בדירה ובשימוש בשרותי הקהילה.

- מדריכים קהילתיים - אשר הוכשרו בעבר וחדשים שיוודרכו בהמשך (מקרב בוגרות עליית הנוער) אשר יציגו בפני העולים באופן ברור ומובן את כללי המשחק החדשים ויסבירו בסבלנות הנדרשת את הטעון הסבר, וכן ישמשו כמתווכים בין הפרטים והקבוצה ובין הגורמים הממסדים השונים.

- מרצים ומסבירים - אשר יציגו באמהרית נושאים בתחומים השונים, כגון: הכרת החברה והארץ, אקטואליה, חגים ומועדים, מערך זכויות וחובות וכו'. חלק ממערך ההסברה יתבצע במפגש אישי בין המרצים והעולים אך חלקו יכול להתבצע באמצעות קלטות שיופצו בין העולים.

- מורים לעברית - אשר ישלבו את לימודי העברית עם שפת האם (בעיקר עבור האוכלוסייה הבוגרת). לצורך כך ניתן להפעיל בנות מקרב העדה במסגרת שירות לאומי או שירות צבאי וכן גיוס תלמידים הלומדים בפרוייקט הצעירים ובמינהל הסטודנטים לתוכניות שירות בקהילה.

ג. הכשרת המשתלבים בפעולות ההסברה וההדרכה

על-פי התוכנית המוצעת נוצר מערך תנאים הטומן בחובו פוטנציאל קליטה טוב אך גם סיכונים משמעותיים לפיתוח תלות יתר בגורמים המטפלים.

מצד אחד, מופנות המשפחות לדיור הקבע בקהילה בשלב מוקדם מאוד כשתחושות חוסר הבטחון והבלבול חזקות. מצד שני, מומלץ לשלב בתהליך הקליטה רבים יחסית מקרב העדה. סביר שאלה יהיו בעלי מעורבות אישית גבוהה ומוטיבציה חזקה לעזור.

מצרף זה עלול ליצור תופעות של פיתוח תלות מצד החדשים, וחסות יתר מצד הותיקים המטפלים.

לפיכך, חשוב להפעיל תוכניות מתאימות להכשרת כל צוותי הליווי וההדרכה טרם כניסתם לעבודה, וללוותם בהמשך ביעוץ והנחיה מקצועיים.

עלות המליטה החברתית

כ- 750 ש"ח למשפחה בשנה לפעולות ברמה המקומית, וכ-10% נוספים לפעולות ארציות.

עלות ל-5 שנים	עלות שנתית	
14,437,500 ש"ח	2,887,500 ש"ח	פעולות מקומיות: 750 ש"ח 3,850 משפ'
1,440,000 ש"ח	288,000 ש"ח	פעולות בהיקף ארצי:
15,877,500 ש"ח	3,175,500 ש"ח	סה"כ

4. אוכלוסיות ייחודיות

4.1 פרויקט הצעירים

א. אוכלוסיית הצעירים

מקרב אוכלוסיית הבוגרים, סמוך בקבוצת הצעירים הפוטציאל הגבוה ביותר להשתלבות בחיי התעסוקה והחברה בארץ. בטיפול נכון ובהשקעה מתאימה, נשוי קבוצה זו להוות את חוט-השדרה עליו נשענת קליטתה והתערותה של העליה מאתיופיה בחברה הישראלית.

שיעור ההצלחה בהקניית מקצוע שימושי ובסיס השכלתי לקבוצה זו יטביע את חזתמו בתמונת קליטתה של העדה כולה.

הקבוצה, המהווה את אוכלוסיית היעד לפרויקט ההכשרה המקצועית לצעירים, עונה על הקריטריונים הבאים:

- גיל: 18-28 (הסוכנות היהודית מכירה כזכאים לפרויקט בגילאי 18-25, שהם הרוב המוחלט בקרב הקבוצה).

- מצב משפחתי: רווקים ונשואים ללא ילדים.

- השכלה: עד 11 שנות לימוד (צעירים בעלי 12 שנות לימוד ומעלה זכאים למכינה לסטודנטים, כאוכלוסיית הסיוע הטבעית של מינהל הסטודנטים. אלה שכישוריהם לא יאפשרו להם להשתלב במכינות, יוכלו להצטרף לפרויקט ההכשרה המקצועית לצעירים).

צעירי גל ב', עפ"י ההגדרות שלעיל, מונים כ-1,150 רווקים, מרביתם (כ-735) זכרים וכ-100 זוגות צעירים ללא ילדים, בהם שני בני הזוג בטווח הגילאים המתאים.

ב. פרויקט הצעירים במתכונת המופעלת כיום

בנובמבר 1990 החל מינהל הסטודנטים בהפעלת פרויקט צעירים לאוכלוסיית עולי אתיופיה בגל ב'.

המסגרת על-פיה מופעל הפרויקט גובשה ע"י מינהל הסטודנטים, בהתבסס על נסיון העבר (כהמשך לפרויקט צעירי "מבצע משה" וגרודותיו) ובהתאמה מסויימת לתכנית האב להכשרה מקצועית של עולי אתיופיה (הוגשה לג'וינט בדצמבר 89).

צוות ההפעלה של הפרויקט כולל נציגי מינהל הסטודנטים, אגף שרותי רווחה בסוכה"י, הג'וינט, משרד העבודה והרווחה ומשרד החינוך.

הפרויקט הוא תלת שנתי ומופעל במסגרת פנימייתית. בהתבסס על לקחי העבר, גיבש מינהל הסטודנטים תכנית הכשרה רצופה הכוללת את אולפן העברית, ההכשרה המקצועית ותכנית העשרה בתחומי החברה והתרבות.

שלביה העיקריים של התכנית:

שנה א' - אולפן (6 חודשים), הקניית מושגי יסוד בהכשרה מקצועית ומכינה להמשך הלימודים.

שנה ב' - הכשרה מקצועית רב-תכליתית, בדרך של סבב-תחנות. לקראת סוף השנה - מיון למסלולי ההכשרה השונים.

שנה ג' - הכשרה מקצועית נורמטיבית.

התכנית מיועדת להקנות לבוגריה תעודות ממלכתיות:

- תעודת סיווג מקצועי של משרד העבודה והרווחה (אגף להכשרה מקצועית).

- תעודת סיום ח' -ט' כיתות.

בשלבי המיון מאותרים צעירים שהשכלתם הפורמלים היא פחות מ-12 שנות לימוד, ושניתן לקדםם להשגת תעודת בגרות.

בנוסף ללימודים הפורמליים משולבים בפרוייקט סמינריונים בשיתוף עם המכון להכשרה ציונית (המלי"צ), פעילות גדנ"ע דו-שנתית, חשיפה הדרגתית לצה"ל והכנה לגיוס.

הלימודים כוללים יציאה לטיולים להכרת העם והארץ, החל משנת הלימודים הראשונה.

עד לחודש מרץ 1991 נקלטו בפרוייקט 172 צעירים. באפריל 1991, יקיף הפרוייקט כ-350 צעירים, כמפורט להלן:

מספר תלמידים	מוסד	תקופה
172 תלמידים (113 שנה א', 59 שנה ב'*)	נעורים	עד מרץ 1991
40 תלמידים (בנים)	כנות	מאפריל 1991
70 תלמידים (בנים)	עיינות	
74 תלמידות (בנות)	גבעת וושינגטון	
356 תלמידים	סה"כ	

* השתלבו בפרוייקט לאחר תום האולפן.

מינהל הסטודנטים נערך לקליטתם של 150 תלמידים נוספים לפרוייקט במהלך שנת 1991.

המקצועות העיקריים הנלמדים במסלולים השונים:

- השמלאות רכב
- מכונאות רכב
- תחזוקה
- מכונאות-צמ"ה
- סיעות

ג. הדגשים נדרשים והמלצות לפרוייקט

דגש על הקניית המקצוע -

תקופת לימודים והכשרה מקצועית בת שלוש שנים מחייבת אורך-רוח ויכולת ראית הנולד מצד האוכלוסיה המשתתפת בפרוייקט. שהייתם במסגרת פנימייתית ובאזירת לימודים זרה לאורחם הטבעי ועם התמשכותו של הפרוייקט נודעת חשיבות רבה להבהרת הקשר שבין תקופת הלימודים וההכשרה לבין כושר ההשתכרות וההשתלבות בחברה הישראלית בעתיד, במסגרת תכנית הלימוד.

אחת המטרות העיקריות של פרוייקט ההכשרה היא הקניית תעודת סוג מקצועית ממלכתית - ויש לשים את הדגש על כך.

תחומי הלימוד -

נדרש להתאים את תחומי הלימוד לתמונת התעסוקה העכשווית והצפויה:

מחד - אבטלה רחבה והצפת שוק העבודה בבעלי מקצועות טכניים מקרב עולי בריה"מ ומאיזך - התעוררותם של צרכים, שהבולט בהם הוא הצורך בעובדים בתחום הבניה.

(הפניית עולי אתיופיה למקצועות הבניה מחייבת, מעבר להכשרה המקצועית, גם הכנה חברתית. העיסוק בבניה נחשב בקרב עולי אתיופיה למקצוע נחות).

רציפות התכנית -

היעד של הפעלת פרוייקט ההכשרה בן השלוש שנים כמסגרת רציפה ואינטגרלית טרם הושג במלואו. שלב האולפן עדיין מנותק בתכניו מהמכלול שלאחריו ונדרש להשלים את התאמת התכנים בהתאם לעקרונות שנקבעו בתכנית האב להכשרה מקצועית.

ד. עלות הפרוייקט

- כ-1,000 תלמידים.

- כ-20,000 ש"ח לשנה.

סה"כ עלות הפרוייקט: 20,000,000 ש"ח בשנה.

כ-40,000,000 ש"ח לשנתיים (בנוסף לשנת האולפן).

(יש לנכות כ-10 מליון ש"ח, שתוקצבו כבר ע"י מינהל הסטודנטים לשנה הראשונה).

4.2 קשישים

אוכלוסיית הקשישים בקרב עולי אתיופיה נאמדת בכ-1,000 נפש - קרוב ל-5% מכלל האוכלוסייה.

מטבע הדברים, קבוצה זו נמצאת בדרגת סיכון גבוהה ותזדקק לטיפול ותמיכה לאורך כל הדרך, בעיקר אלה שיקלטו בקהילה. הגישה לטיפול בקבוצה זו צריכה לקחת בחשבון שלוש קבוצות משנה עיקריות:

4.2.1 קשישים יחידים

הקשישים היחידים מהווים כ-25% מאוכלוסיית הקשישים. בסה"כ צפויים להגיע כ-250 קשישים בודדים.

א. קשישים יחידים שכושר תפקודם סביר

מדובר בכ-200 קשישים. לגבי אלה מוצע לנסות ולשלבם בפתרון דיוור במסגרת המשפחה המורחבת (משפחת בן/בת, משפחת אחיינים, דודים וכו').

קליטה במסגרת המשפחה תאפשר לקשיש לקבל תמיכה אינטנסיבית (פיזית ונפשית) לה הוא זקוק ותפתור את בעיית פתרון הדיוור לקשיש.

על מנת ליצור תמריץ ליחידה משפחתית מקרב המשפחה המורחבת לקבל את הקשישים היחידים ולזכותה בפיצוי הוגן עקב צפיפות הדיוור וההשקעה הנגזרים מעצם קליטת הקשיש, הוסכם להקציב לקשיש הנקלט במסגרת המשפחתית סכום חוזשי בלתי תלוי, בנוסף לקצבת הביטוח הלאומי לה הוא זכאי (500. ש"ח נכון למרץ 91).

נציין כי קליטתו של הקשיש במסגרת המשפחתית אינה יכולה להתבצע באופן אוטומטי. יש בהחלט מקום להעדיף יחידה משפחתית שתהיה מסוגלת לקלוט את הקשיש שלא על-חשבון ילדי המשפחה ומבלי לשלול מהילדים את "שטח המחיה" והתנאים הנדרשים לצורך התפרמחותם. מבחינה זו - רצוי, לדוגמא, לבחור מתוך המשפחה המורחבת ביחידה משפחתית שילדיה מתחנכים במוסדות עליית-הנוער או יחידה משפחתית שפתרון הדיוור שלה מאפשר הקצאת חדר נפרד לקשיש וכו'.

הפניית הקשישים למשפחות הקולטות תתבצע בכפוף לחוות-דעת מקצועית של עובדת סוציאלית שתלמד את מערכת היחסים במשפחה המורחבת ותוך מתן תשומת-לב להדגשים הנדרשים, ותמליץ על פתרון ראוי.

ההערכה היא שכ-100 קשישים יוכלו להקלט במסגרת המשפחתית. הנותרים (כ-100 קשישים) שתפקודם סביר וקליטתם במסגרת המשפחתית אינה מתאפשרת - יופנו לפתרון דיוור מוגן לקשיש, כגון מרכז קליטה שיוסב לתפקוד זה.

ב. קשישים יחידים שכושר תפקודם לקוי (כ-50), יזדקקו לפתרונות מוסדיים בבתי חולים ובבתי אבות.

4.2.2 זוגות קשישים

מספר הזוגות בהן ראש המשפחה הוא קשיש נאמד בכ-80. זוגות הקשישים שתפקודם סביר יופנו לדיור קבע בקהילה וישתלבו בשרותים לקשיש שבמסגרתה: מועדוני קשישים, מט"בים, ארוחה חמה. תינתן עדיפות להפנייתם לדיור בסמיכות לקרוביהם הותיקים או שהגיעו עמם.

גם כך מדביתם יזדקקו לליווי והדרכה מוגברים, אף מעבר לשנה ראשונה לשהייתם בארץ. על מנת לעודד את הצטרפותם למשפחותיהם ולחסוך בפתרון דיור, תינתן להם הזכות לצרף את המשכנתא להם זכאים למשכנתא של המשפחה הקולטת, להרחבת יחידת הדיור המשותפת.

זוגות קשישים שתפקודם לקוי, יופנו לסידור מוסדי או למסגרת דיור מוגן לקשישים (מרכז קליטה).

4.2.3 משפחות שבראשן קשיש

לכ-600 משפחות שבראשן קשיש מובאת תוכנית בסעיף 4.3 להלן במסגרת ההתייחסות למשפחות בסיכון גבוה.

4.2.4 עלות

לכ-100 קשישים שיקלטו במסגרת המשפחתית:

בשנה הראשונה - תוספת של 200 ש"ח בחודש לסל הקליטה:
240,000 ש"ח בשנה

- בשנים שאח"כ - 500 ש"ח בחודש: 600,000 ש"ח בשנה

(זהה לסיוע בשכ"ד הניתן לקשישים נזקקים ע"י משרד הבינוי).

4.3 משפחות בסיכון גבוה

קבוצת המשפחות בסיכון גבוה כוללת כ-800 משפחות חד-הוריות וכ-600 משפחות שלמות וחד-הוריות שבראשן קשיש.

משפחות אלה יופנו לדיור בקהילה, תוך מתן תשומת לב לשיכוןן בסמוך לקרובי משפחתם.

קליטתן בקהילה תלווה בתמיכה והדרכה אינטנסיבית של סומכות/חונכות. הקשישים שביניהם ישתלבו בשרותים הקהילתיים לקשישים.

יש לתת עדיפות להפניית ילדי המשפחה בגילאים המתאימים לפתרונות פנימייתיים במסגרת עליית הנוער.

4.4 בודדים

קבוצת הבודדים הצפויה להגיע במסגרת גל ב' מונה כ-1,100 נפש.

כ-15% מהבודדים במדגם שנערך היו מיועדים להצטרף לחלקי משפחתם בארץ - הורים (בעיקר) ובעל/אשה.

היקף איחוד המשפחות בקרב הבודדים בכלל האוכלוסיה נאמד בכ-10%-7%, בהנחה שחלק ניכר מהבודדים המצפים לאיחוד משפחות מוייננו באדיס-אבה ונשלחו להצטרף למשפחתם בתחילתו של גל-העליה.

התפלגותה הצפויה של קבוצת הבודדים עפ"י גילאים, להלן:

מספר בודדים	קבוצת גיל
210	עד גיל 17
55	18-19
345	20-29
95	30-39
150	40-60/65
250	קשישים
1,100	סה"כ
לאחר איחוד משפחות: כ-1,000	

מתכונת הטיפול המומלצת:

א. גילאי 0-17

מרבית הבודדים בקבוצה זו הם בגילאי 15-17. אלה ילדים בודדים בגיל בית הספר שיופנו למוסדות חינוך של עליית הנוער. קבלתם במוסדות אלה תלווה בטיפול סוציאלי תומך, שנועד גם לסייע בשמירת הקשר בינם לבין חלק המשפחה המורחבת שבארץ (משפחת דוד, אח וכו').

ילדים רכים, באם יכללו בקבוצת הבודדים, ובהעדף קרובי משפחה שיקלטו אותם, יופנו לעליית הנוער.

ב. גילאי 18-29

- המתאימים ביניהם יופנו לפרוייקט הצעירים.
- מרבית הנותרים ינשאו ויקימו משפחות, תוך מימוש זכאותם לדירה באמצעות פתרון זיור ציבורי או סיוע מוגדל לרכישת דירה.
- הבודדים שביניהם יופנו לדיור במסגרת האפשרויות (הזכאות להוסטלים הפכה לתיאורטית בגלל המצאי המוגבל).

ג. גילאי 30-60/65

יש לעודד בודדים בקבוצה זו, בעיקר המבוגרים שביניהם, להצטרף לחלק
המשפחה המורחב - אם באמצעות צרוף זכאיות למשכנתא או תוך הסתייעות
בתשלום שכר הדירה הניתן למצטרפים. את האחרים יש להפנות לדיור
מוגן, בהתאם לאפשרויות.

נספחים

פירוט מרכיבי סל הקליטה

תשלום עפ"י נוהלי משרד הקליטה.	<u>1. דמי כיס</u>
משפחות: 216 ש"ח לחודש x 12 חודשים. יחיד: 190 ש"ח לחודש x 12 חודשים. גמלאי יחיד: 300 ש"ח לחודש x 12 חודשים.	<u>2. שכר דירה</u>
חישוב עפ"י תשלומי הבטחת הכנסה של הביטוח הלאומי. - זוג-759 ש"ח x 9 חודשים. - יחיד-506 ש"ח x 9 חודשים. - ילדים (מקבלי קצבת ילדים)-127 ש"ח x 9 חודשים. - בני עולים (לא מקבלי קצבת ילדים)-506 ש"ח x 9 חודשים.	<u>3. דמי קיום</u>
תשלום עבור חשמל, מים, ארנונה וגז. 150 ש"ח x 12 חודשים.	<u>4. החזקת בית</u>
60 ש"ח לחודש x 9 חודשים, לכל עולה מגיל 18 עד גיל הפנסיה.	<u>5. דמי נסיעות לאולפן</u>
300 ש"ח חד פעמי לנפש לצורך רכישת הציוד הביתי שמנפיק משרד הקליטה.	<u>6. ציוד ראשוני</u>
400 ש"ח חד פעמי לנפש. מיועד לרכישת ביגוד באוץ וכלי מיטה בנוסף לניתן בציוד הראשוני.	<u>7. ביגוד וכלי מיטה</u>
הקצבה (בגובה הסכומים שמקבלים כלל עולים מארצות מצוקה כחחליף מטען) לצורך רכישת ציוד ביתי:- 1. ארון בגדים 2. רדיו 3. תנור חימום או מאוורר 4. כיריים גז (שולחני) 5. כלי מטבח 6. תשלום עבור חיבור לחשמל, מים וגז	<u>8. ציוד בית</u>
תינוקות פעוטות-250 ש"ח x 12 חודשים. ילדים בגן חובה וביה"ס 525 ש"ח חד פעמי. ל-15 ילדים בכיתה, 10 שעות שבועיות, 8 חודשי הפעלה, 23 ש"ח לשנה. בנוסף, רכז לכל 100 ילדים, לפי 1,200 ש"ח לשנה.	<u>9. א. הוצאות חינוך</u> <u>ב. מועדוניות</u>
מחושב עפ"י נוהלי משרד הקליטה ל-8 חודשי אולפן. 44 ש"ח x 8 חודשים = 352 ש"ח.	<u>10. שכר לימוד באולפן</u>
כמקובל לגבי עולים מארצות מצוקה, עפ"י תעריף 1.1.91	<u>11. מענק מכס</u>

סל הקליטה לעולי אתיופיה הנקלטים בקליטה ישירה בדירות ציבוריות

ילדים ובני נוער			גימלאים			עד גיל גימלאות			מרכיבי סל הקליטה
25-18	18-4	4-0	יחיד	משפחה - חד- הורית	משפחה - ז- הורית	יחיד	משפחה - חד- הורית	משפחה - ז- הורית	
100	100	100	150	150	250	150	150	250	1. זמי כיס
-	-	-	3,600	2,592	2,592	2,280	2,592	2,592	2. שכר דירה
4,554	1,143	1,143	-	-	-	4,554	5,688	6,831	3. זמי קיום
-	-	-	900	1,800	1,800	900	1,800	1,800	4. הוצאות החזקת בית
540	-	-	-	-	-	540	540	1,080	5. זמי נסיעות לאולפן
300	300	300	300	300	600	300	300	600	6. ציוד ראשוני
400	400	400	400	400	800	400	400	800	7. ביגוד + כלי מיטה
600	600	600	1,200	2,400	2,400	1,200	2,400	2,400	8. ציוד ביתי
-	*525 585	3,000	-	-	-	-	-	-	9. א. הוצאות חינוך ב. מועדוניות*
352	-	-	-	-	-	352	352	704	10. שכ"ל אולפן
6,846	3,653	5,543	6,550	7,642	8,442	10,676	14,222	17,057	סה"כ סל קליטה
**3,000	-	-	3,000	5,000	5,000	3,000	5,000	5,000	11. מענק מכס
9,846	3,653	5,543	9,550	12,642	13,442	13,676	19,222	22,057	סה"כ סל קליטה כולל

* לגילאי 6-12 בלבד.
** לבני 23 ומעלה.

המצאה מומלצת של יחיד לעולי אתיופיה

מס'ד	אזור	ישוב	יחידות דורך מתוכננות		מס' משפחות עולי אתיופיה במסגרת קבועה בישוב	מס' יחיד להמצאה לעולי אתיופיה		
			מס'כ	מתוכנן: השלוחת בניה		1991	1992	1993-4
1	צפון	בית שאן	1,350	90	-	50	-	50
		מכריה	895	20	35	50	-	50
		כרמיאל	3,545	825	130	50	30	130
		מגדל העמק	840	390	120	50	-	50
		נצרת עלית	3,565	1,140	160	50	20	120
		טפולה	1,270	920	290	50	50	100
		צפת	650	300	60	50	50	100
		קרית שמונה	1,500	1,100	5	-	-	-
		סה"כ צפון			800	250	200	600
2	חיפה	חיפה	230	230	78	-	150	200
		טיחת כרמל	325	325	1	50	-	50
		יוקנעם עלית	3,495	590	-	50	50	150
		מגלוח-תושיותא	1,900	215	9	50	-	100
		נהריה			20	-	50	100
		נשר	2,285	1,840	3	50	-	150
		עכו	330	310	20	50	-	80
		פרדס חנה	520	270	22	50	-	50
		קרית אתא	790	20	15	-	50	100
		קרית ביאליק	20	20	4	-	-	-
		קרית ים	945	555	129	50	-	50
		קרית מוצקין	130	130	45	-	-	-
		סה"כ חיפה		-	346	350	350	1,000

הוצאה מומלצת של יח"ד לעולי אתיופיה (המשך)

מס"ד	אזור	ישוב	יחידות דגור ממוכנות		מס' משפחות עולי אתיופיה במסגרת קבועה בישוב	מס' יח"ד להוצאה לעולי אתיופיה		
			מס"כ	מתוכנן ודמלות בניה		1991	1992	1993-4
3	ת"א ומרכז	אריאל	550	425	-	50	-	50
		אשדוד	4,940	3,765	210	150	-	50
		הרצליה	230	165	27	-	-	-
		יבנה	295	230	12	50	-	50
		חולון בת-ים			300	-	-	-
		לוד	640	445	70	50	-	50
		נתניה	185	150	236	100	50	150
		פתח-תקה	445	445	202	100	50	150
		מודיעין			-	-	-	100
		ראש העין	1,745	1,745	-	100	-	100
		ראשון לציון	1,430	1,405	100	150	-	150
		רמלה	1,210	395	75	50	50	100
		בנימינה+זכרון	2,850	-	15	-	50	100
		אור עקיבא	2,350	170	1	75	-	75
		חדרה	6,270	1,990	148	75	50	175
		דמת-גן	25	25	3	-	-	-
		תל-אביב	35	35	60	-	-	-
		סה"כ ת"א ומרכז	-	-	1,459	950	250	1,450

הוצאת מומלצת של יחיד לעולי אתיופיה (דמטר)

סה"כ	מס' יחיד להוצאת לעולי אתיופיה			מס' משפחות עולי אתיופיה במסגרת קבועה בישוב	יחידות דגור מתוכננות		ישוב	אזור	מס'ד
	93-4	92	91		מחזורי: וועלות בנייה	סה"כ			
150	-	50	100	260	950	3,245	אשקלון	ירושלים	4
150	50	50	50	5	545	2,610	בית שמש		
250	50	100	100	88	3,370	4,225	ירושלים		
50	-	50	-	14	405	775	מעלה אדומים		
100	50	-	50	180	1,870	2,150	קרית גת		
50	-	-	50	32	125	185	קרית מלאכי		
750	150	250	350	579	-	-	סה"כ ירושלים		
-	-	-	-	-	390	1,140	מצפה רמון	נגב	5
100	-	-	100	-	2,100	3,520	אדפקים		
250	50	100	100	360	3,025	10,630	באר-שבע		
100	50	50	-	2	575	2,650	דימונה		
150	-	50	100	-	1,585	2,080	נתיבות		
100	-	50	50	30	485	1,900	ערד		
100	50	-	50	40	950	1,460	שדרות		
100	50	50	-	-	535	2,080	ירוחם		
900	200	300	400	432			סה"כ נגב		